

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

**DOPADY ROZVODU NA DĚTI A ÚLOHA SOCIÁLNÍHO
PRACOVNÍKA V TÉTO PROBLEMATICE**

Autor práce: Veronika Sosnová

Vedoucí práce: Mgr. Helena Machulová, Ph.D.

Studijní program: Sociální a charitativní práce (PS)

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: _____

Podpis: _____

Poděkování

Děkuji mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Heleně Machulové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce a trpělivost.

Také děkuji všem respondentům, kteří mi svou účastí ve výzkumu pomohli získat potřebná data. Velice si vážím, že byli ochotní se podělit o své mnohdy intimní prožitky a zážitky, které nemusejí být vždy pozitivní.

Obsah

Úvod.....	2
1 Manželství.....	4
1.1 Nesezdané soužití muže a ženy	5
1.2 Rodina	6
1.3 Funkce rodiny.....	8
2 Rozvod.....	9
2.1 Příčiny rozvodu	10
2.2 Reakce dětí na rozvod.....	12
2.2.1 Syndrom zavrženého rodiče	14
2.3 Reakce v různých vývojových etapách dítěte	15
2.3.1 Novorozenec a kojeneček (do 1 roku).....	16
2.3.2 Batole (1-3 roky)	16
2.3.3 Předškolní věk (3-6 let)	17
2.3.4 Mladší školní věk (do 11 let)	17
2.3.5 Období dospívání (11- 20 let)	18
2.4 Prožívání rozvodu jedináčkem versus sourozenci	19
2.5 Dlouhodobé dopady rozvodu na děti	19
3 Porozvodová péče o děti	21
3.1 Výhradní péče matky	23
3.2 Výhradní péče otce	24
3.3 Střídavá péče.....	25
3.4 Společná péče	25
4 Role a možnosti pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí.....	26
5 Výzkumné šetření	30
5.1 Cíl výzkumu	30
5.2 Metody výzkumu	30
5.3 Výzkumný vzorek	31
5.4 Výsledky výzkumu.....	32
5.5 Případová studie č. 1.....	32
5.6 Případová studie č. 2.....	34
5.7 Případová studie č. 3.....	36
5.8 Případová studie č.4.....	38

5.9 Shrnutí výsledků.....	40
5.10 Diskuze	41
Závěr.....	43

Úvod

Téma „Dopady rozvodu na děti a úloha sociálního pracovníka v této problematice“ jsem si zvolila z důvodu toho, že v současném „moderním“ (bráno z úhlu pohledu sociálních věd) světě je rozvod brán jako zcela běžná záležitost, což dle mého názoru, není vůbec v pořádku. V historii byl rozvod společensky naprosto vyloučený a nediskutovalo se o této problematice. V dnešní době už rozvod není problematika s takovou váhou jako v historii a je běžné ji vnímat všude v našem okolí i v médiích.

Vlivem 21. století a současných trendů došlo k vývoji a destabilizace rolí muže a ženy v tomto světě. V dřívějších dobách byla role muže jiná než dnes. Muž tvrdě pracoval, aby uživil svou rodinu často i za cenu, že svoji rodinu několik měsíců neviděl. Byl autoritou, kterou nikdo nemohl zpochybnit. Tento model v dnešní době zcela nevymizel, ale častěji se setkávám s muži, kteří nejsou schopni zabezpečit své rodiny a odmítají veškerou zodpovědnost za ní.

Ženy ušly také kus cesty ve vývoji, od hospodyněk v domácnosti, kdy jejich názor nebyl brán vážně, matek potomků, které připravovali do povětšinou připravené sociální role až po dnes velice schopné manažery, lékaře i politiky. Ovšem každá mince má dvě strany, zatímco jedna strana se vyvíjí, tak druhá upadá. Úpadek v této době je v oblasti rodiny. Páry se příliš nesnaží hledat řešení jejich partnerské nebo manželské krize, ale

jakmile se v manželství objeví menší trhliny, manželé spíše automaticky volí rozvod, namísto aby problém společně vyřešili a předešli tak výchově potomka v neúplné rodině. Jak jsem zmínila, tuto problematiku můžete vnímat skoro všude. V této práci chci poukázat na to, že rozvod není správná cesta a trpí jak partneři, tak především jejich děti a že rozvod by měl být až to poslední řešení. **Cílem této práce je zjistit, jaké má rozvod dopady na děti, zdali je ovlivněno jejich budoucí rodinné fungování a jakou roli má v této problematice sociální pracovník.**

Rozvod má vždy negativní dopad na děti a jejich následující vývoj a může také významně ovlivnit jejich budoucí partnerské a rodinné vztahy. Rozvod rodičů může zapříčinit, že dítě vyrůstá s jedním rodičem, nebo je ve střídavé péči, a tak si musí zvyknout na nové partnery rodičů a je nutná adaptace na střídající se prostředí, ve kterém žijí. To jsou skutečnosti, které negativně ovlivňují vývoj dítěte v mnoha vývojových etapách.

V této práci si podrobněji vysvětlíme jednotlivé aspekty této problematiky. Vysvětlíme si potřebné základní pojmy, a to zejména v souvislosti s rodinou, a jak velký je její význam pro dítě a jaké jsou její funkce. Dále se tato práce bude zabývat manželstvím a jeho významem pro rodinu. Stěžejní kapitolou této bakalářské práce bude rozvod, jaké jsou jeho příčiny, jaké jsou reakce dětí na rozvod zejména v jednotlivých vývojových stádiích dítěte, dále se zaměřím na to, jak rozvod prožívá jedináček v porovnání se sourozenci a jaké jsou konečné dopady rozvodu na dítě. Další kapitolou je porozvodová péče o dítě, jaké soud stanovuje formy péče o dítě, jejich definice a výhody či nevýhody. Důležitou kapitolou bude role a možnosti pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a to zejména jakou úlohu zastává OSPOD a jaké činnosti vykonává sociální pracovník. Poslední část této bakalářské práce obsahuje kvalitativní výzkum provedený pomocí polostrukturovaného rozhovoru opírajícího se o předem stanovené otázky, které pokrývají celou danou problematiku. Polostrukturované rozhovory probíhaly s respondenty různých věkových skupin a pohlaví. Rozhovory primárně směřovali k tomu, jak v dětském věku prožívali rozvod rodičů a zda popřípadě jaké to na nich zanechalo následky v dospělosti, což koresponduje s cílem výzkumu. Tento druh výzkumu jsem zvolila z toho důvodu, že nám pomůže hlouběji pochopit tuto problematiku.

1 Manželství

Úvodní kapitola této bakalářské práce pojednává o manželství. Dle mého názoru je důležité, aby manželství a celkově vztah mezi dospělými jedinci fungoval správně, aby tak na jeho základech mohli jedinci vybudovat pevný vztah, ze kterého později utvoří rodinu. Tato kapitola bude pojednávat v první řadě o tom, jaká je definice manželství podle zákona ale i podle vybraných autorů. Další kapitola se zabývá nesezdaným soužitím muže a ženy a jaké jsou výhody a nevýhody tohoto vztahu. O tomto tématu se zde pojednává z toho důvodu, že se v naší společnosti vyskytuje značné procento nesezdaných párů a vzhledem k tématu této bakalářské práce by bylo příhodné toto téma více rozebrat. Na tyto kapitoly navazuje kapitola o rodině, jejím významu pro jedince ale i pro celou společnost a zejména jaké jsou základní funkce rodiny.

Základem rodinného soužití je manželství, spojení mezi mužem a ženou, které spojuje pouto silnější než přátelské. Podle Občanského zákoníku je „*manželství trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.*”¹

V minulosti plnilo manželství funkci udržování příbuzenství nebo rodových skupin. Muž a žena se dnes mohou svobodně rozhodnout, že se vezmou, a svůj vztah mohou ukončit jakýmkoliv způsobem, který zákon dovoluje.

Je možné vymezit manželství přesněji tím, že poukážeme na jeho společenskou funkci, na bližší určení vztahů mezi manželi, na jeho fungování v rámci platných právních norem apod.; je tedy možná definice manželství ze zorného úhlu sociologie, práva, ale i etiky, sexuologie apod. V sociologické literatuře je nejčastěji přejímáno vymezení manželství jako „legalizace sexuálních vztahů mezi partnery, hospodářská kooperativa a společné duchovní soužití“ či jako „relativně trvalé soužití muže a ženy, které se neomezuje na soulož a udržuje se po narození dítěte“.²

1 Zákon č. 89/2012 Sb., § 655

² Sociologická encyklopedie: manželství (MSgS) autor: Marie Hošková [online] Marie Hošková poslední aktualizace 10. 11. 2018. Dostupné na WWW<[https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Man%C5%BEelstv%C3%AD_\(MSgS\)>](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Man%C5%BEelstv%C3%AD_(MSgS)>).

1.1 Nesezdané soužití muže a ženy

Je také důležité se v rámci tohoto tématu zaměřit i na páry, žijící mimo manželské soužití. Ač se může zdát, že rozdíl mezi manželským párem a nesezdaným párem není patrný, realita je však jiná. Můžeme konstatovat, že nesezdané soužití skýtá více nevýhod než výhod, a to na mnoha úrovních, o kterých se zmíním v této kapitole.

Tento vztah, který je někdy označován jako vztah druha a družky, nemá oporu v Občanském zákoníku. Na druhou stranu z právního hlediska lze nesezdaným párům důrazně doporučit, že pokud nemají zásadní důvody, proč se nechtějí vzít, měli by tak učinit. Důvodů je mnoho. Jedním z důvodů je, že druh a družka nepřijdou do styku se společným jměním manželů. Pokud společně zařizují domov, je otázkou, komu nově nabyté věci patří. Lze tedy poradit, že pokud muž a žena žijí mimo manželství, v písemné smlouvě si při koupi určité nemovitosti vymezí, zda se jedná o nemovitost ve společném vlastnictví, jaký je poměr podílů, případně které věci jsou výlučným vlastnictvím pouze jednoho z partnerů.³

V nesezdaném páru je dítě vychováváno oběma rodiči od okamžiku narození a může být vychováváno v prostředí, které je funkčně ekvivalentní manželství, případně k sezdání partnerů může dojít později. Základní postavení dětí narozených v manželství i mimo něj je stejné a toto právo potvrzuje i Listina základních práv a svobod.⁴ Bez ohledu na to, zda jsou rodiče manželé nebo ne, jsou povinnosti a práva rodiče vůči dítěti zaručeny.

Pokud dojde k rozchodu nesezdaného páru, je na místě otázka vyřešení péče o nezletilé dítě. Rodiče by se v první řadě měli pokusit dohodnout na úpravě styku, pomoc jim přitom může poskytnout i řada kvalifikovaných odborníků, například psycholog, právník nebo organizace zaměřené na podporu rodin. Pokud se bývalí partneři dokáží dohodnout, mohou vše ponechat na neformální dohodě. Můžou také nastat situace, kdy jsou vztahy mezi partnery natolik v konfliktu, že dochází k hádkám a konfliktům ohledně otázek spojených s dítětem a kdy jeden z partnerů odmítá umožnit kontakt druhému rodiči s dítětem, což je velmi častým jevem. Vzhledem k tomu, že rodiče nejsou schopni

³ srov.ŠMOLKA, Petr a Jan MACH. *Manželská a rodinná trápění*. Praha: Portál, 2008, s. 112-114

⁴ zákon č. 2/1993 Sb. Článek 32

se dohodnout a je zde také absence soudního rozhodnutí o poměrech dítěte pak nastává období právní nejistoty. Ta se však netýká pouze jen rodičů, ale často také jiných subjektů, kteří se nějakým způsobem podílí na péči o dítě, zejména školských zařízení. Ve většině případů je konečným řešením obrátit se na soud, aby v takovýchto situacích rozhodl. Řízení může být zahájeno na návrh některého z rodičů, nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně ho může soud zahájit i bez návrhu, pokud se soud dozví o rozhodných skutečnostech. Pokud je v okolí dítěte třetí osoba toho názoru, že je zapotřebí vyřešit poměry dítěte, může vznést příslušný podnět buď orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nebo přímo příslušnému soudu.⁵

Soud se musí řídit stejnými pravidly jako při rozvodu manželství. Je to zcela racionální. Rodič má stejná práva a povinnosti za všech okolností a nezáleží na tom, zda se nachází v manželství nebo v nesezdaném soužití.

V současné době není předstírání svobodné rodiny pro nesezdané páry s malými dětmi příliš praktické. Počínaje rokem 2008 byly realizovány reformní iniciativy, které podporují tradiční rodinu. Odstranil se delší nárok na peněžitou pomoc v mateřství pro matky samoživitelky, zpřísnily se nároky na dávky státní sociální podpory a zvýšil se počet daňových úlev na manželky a vyživované děti. Úplné rodiny, zejména manželské páry s dětmi, jsou zvýhodněny daňovými úlevami.⁶

1.2 Rodina

Rodina představuje nejdůležitější instituci pro vyvážený a zdravý vývoj člověka. Také hraje významnou roli v rané socializaci jedince. Rodina je prvním setkáním dítěte s konkrétním kulturním kontextem, a právě prostřednictvím rodiny se dítě plně učí, jak se v tomto světě orientovat a také mnoho kulturních a společenských norem, které si bude muset během života osvojit a přizpůsobit se jim, aby zapadlo do společnosti. V důsledku toho se rodina vyvíjela jako určitý požadavek existence.

⁵ srov. TOMEŠOVÁ, Jana, Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití I. díl, rodičovství [online]. [cit. 2015-07-31] Dostupné na WWW.< <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>>

⁶ srov. HÖHNE, Sylva. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2008, s.13

Podle Pötheho se rodina jako instituce objevila na počátku lidských dějin jako bezpečný přístav, který poskytoval ochranu před vnějšími hrozbami. Po tisících sloužil také jako kanál pro šíření základních morálních a materiálních hodnot.⁷

Určitě každý, kdo vyrůstal v nějaké rodině, nebo ji i sám založil, si pod tímto pojmem dokáže něco představit. Většinou si pod tímto pojmem představíme svazek dvou lidí, založený na vzájemné lásce a důvěře ze kterého později vzejdou potomci. Rodina pro většinu lidí znamená pocit bezpečí a lásky, z toho vyplývá že charakteristickým rysem rodiny jsou citové vazby mezi jejími členy. Pojem rodina se v různých definicích liší, proto si zde uvedeme pár příkladů.

Sociologický slovník definuje rodinu jako „*formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.*“⁸

Hartl také uvádí, že je rodina charakterizována z hlediska psychologie jako „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“⁹

Psychologickou definici rodiny uvádí s odvoláním na Schneewinda P. Říčan. Podle Schneewindovy definice je rodina „*intimní vztahový systém vyznačující se časoprostorovým ohraničením, jeho členové utvářejí svůj společný život především v privátním prostoru, z něhož jsou vyloučeny jiné osoby*“¹⁰

Z těchto definic jednoznačně vyplývá, že základním prvkem rodiny je svazek dvou lidí, kteří sdílí stejnou zodpovědnost, a tou je péče o potomky.

O dítě je třeba pečovat s láskou a porozuměním, chránit ho před veškerým nebezpečím a léty z něj vychovat plně vyvinutého a samostatného dospělého, který bude pro své děti dobrým rodičem, stejně jako jeho rodiče. Rodina je, jak již víme, velmi významnou komunitou v životě člověka. Rodina je ve společnosti vnímána příznivě. Téměř každý si vybaví nějakou formu rodinné zkušenosti, ať už dobré nebo špatné, ale vždy se najdou případy, na které nikdo nikdy nezapomene.

⁷srov. PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, s.17

⁸JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s.206

⁹HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Jiří Budka, 1993, s.180

¹⁰ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury, s.192

Rodina je pro dítě prvním a nejlivnějším modelem společnosti. Určuje, jak se bude osobně vyvíjet a jak bude komunikovat s jinými sociálními skupinami¹¹

1.3 Funkce rodiny

Rodina je ze společenského pohledu nejvýznamnější sociální skupinou a slouží k řadě účelů. Plní své závazky vůči sobě nebo vůči společnosti. Hlavní úlohou rodiny je utvářet od narození vývoj člověka a formovat jeho citové vazby. Jedinec dostává základní žebříček hodnot, jehož prostřednictvím se připravuje na společenský život. Rodina přináší základní představu o citech a modelech chování.

Rodina má také řadu funkcí. Základní operace rodiny se označují jako funkce rodiny, respektive co by se od rodiny vyžadovalo, aby dobře fungovala. Jejich sdílené propojení zlepšuje fungování rodiny uvnitř i mimo domov. Budeme-li o rodině uvažovat jako o instituci, pochopíme její roli a vzájemnou podporu s ostatními institucemi ve společnosti.

Špaňhelová vymezuje základní funkce rodiny následovně:

- **Funkce biologicko-reprodukční** - Hlavním účelem této funkce je početí a porod dítěte nebo dětí. Kromě biologického prvku je zahrnuto i následující zajištění vhodného prostředí pro jeho správný a neporušený růst. Přestože dnes společnost akceptuje sexuální soužití mimo manželství, rodina stále zaujímá klíčové místo.
- **Funkce ekonomicko-zabezpečovací** - Rodina v míře, v jaké je to pro ně proveditelné, zajišťuje dětem finanční zabezpečení. Ovšem tato funkce by nikdy neměla zastiňovat funkci emocionální. Z psychologického hlediska je rozhodující pro další zdravý vývoj dítěte. Tato funkce se vztahuje nejen na dítě, ale na všechny členy rodiny.
- **Funkce emocionální** - dítě citově zabezpečit, sdílet s ním pocity, pomáhat mu je vyjadřovat a mluvit o nich i ze strany rodiče. Dítě by mělo být obklopeno láskou. Láskou, která má také své zábrany. Dítě by v nich mělo vidět jistotu, kterou mu

¹¹ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s.9

do života vnáší rodiče. V současné době je kladen důraz na vytvoření domova, který všem svým členům poskytuje citové ukotvení zejména v životních krizích.

- **Funkce socializačně výchovná** - naučit děti pohybovat se s jistotou ve svém okolí, umět vysvětlit různé životní události a být připraveny fungovat jak s ostatními dětmi, tak s ostatními dospělými. Přijetí dítěte takového, jaký je, pochopení jeho potřeb a očekávání a projevení opravdového zájmu o něj je zásadní. Povinností rodiny je postarat se o všechny své členy.¹²

2 Rozvod

V předchozích kapitolách byly vysvětleny základní pojmy týkající se rodiny, které jsou třeba k teoretickému uchopení následující kapitoly. Tato kapitola je stěžejní částí celé této bakalářské práce. Je zde popsán rozvod rodičů, příčiny rozvodu a zejména reakce dětí na rozvod. Jelikož se tato práce zabývá dopady rozvodu na děti, je třeba tuto část zmapovat detailněji a zaměřit se na jednotlivé vývojové etapy dítěte, protože se dítě vyvíjí, a i reakce na rozvod jsou rozdílné.

Jedním z nejtěžších období je rozpad rodiny, který se dotkne nejen rodičů a dětí, kteří se rozvodu přímo účastní, ale často i celé širší rodiny. Ve skutečnosti je počet rozvádějících se rodin v našich zemích stále vysoký, takže rozvod je běžným jevem. Je to stresující doba s mnoha nenaplněnými naléhavými lidskými potřebami. Jde o období, jehož dopady mohou mít na rozvedené osoby dlouhodobý vliv.¹³

Rozvod manželství je jeden ze způsobů zániku manželství. Je to právní akt, který v České republice upravuje zákon č. 89/2012 Sb., o rodině, a to přesněji § 754 až § 758. Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství,

¹² srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*, Praha: Grada Publishing, 2010, s. 12

¹³ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s.39

zjišťuje existenci rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny, pokud dále není stanoveno jinak.¹⁴

Matějček a Dytrych řadí rozvod mezi projevy tzv. sociální patologie. Rozvod má mnoho protichůdných charakteristik, protože jej lze považovat za základní sociální nápravné opatření, které má zabránit sporům a vážným sporům mezi manžely, ukončit neuspokojivé soužití a otevřít nové perspektivy života.¹⁵

Jak ve své knize popisuje H. Smith, „*uchování stability vztahu již není hlavní starostí, místo toho se považuje za důležitější citové uspokojení a sexuální vztahy. Lidé dnes nečekají, že věci budou mít dlouhé trvání - platí to o práci i majetku, a ke škodě zúčastněných dětí často i o manželství.*”¹⁶

Každý, kdo je zapojen do rozvodu, vám potvrdí, že to není snadný proces. Rozvod představuje velkou psychickou zátěž pro všechny zúčastněné, včetně muže či ženy, kteří rozvod zahájili, a těší se na něj jako na úlevu od nesnesitelných okolností. Většina lidí stále očekává, že jejich manželství vydrží navždy, a když skončí, představuje to určité symbolické selhání, které nás přiměje přehodnotit celý náš životní příběh a význam věcí, kterými jsme si v minulosti prošli.

Rozvod manželství má na jedné straně zastavit negativní jevy, které jsou výsledkem dlouhodobě disharmonického a konfliktního manželství. Na straně druhé rozvod skýtá nespočet negativních důsledků, které se projevují v nejrůznějších oblastech života.¹⁷

2.1 Příčiny rozvodu

Z teoretického hlediska je podle Matějčka a Dytrycha správné hovořit o třech stádiích rozvodu:

¹⁴ Zákon č.89/2012 Sb., § 754 až § 758

¹⁵ srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*, s.133

¹⁶ SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s.16

¹⁷ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*, s.31

- **Manželský (rodinný) nesoulad**- vzniká z více či méně významných rozporů, kde se projevuje snížená schopnost partnerů dosahovat rozumných kompromisů a řešit rozpory. Tento nikým „nediagnostikovaný“ poměrně častý manželský nesoulad přechází v menším počtu případů v manželský (rodinný) rozvrat.
- **Manželský (rodinný) rozvrat** – Již nyní výrazně narušuje jednu ze základních rodinných rolí (emocionální, ekonomickou, výchovnou), může trvat dlouho a v určitých bodech může vyústit až v rozvod.
- **Rozvod**- je formálně právní odluka mezi dvěma lidmi; je to poslední možnost v procesu zrušení manželství. Rozvod se prohlašuje bezprostředně po zániku manželství, a to podáním návrhu na rozvod. Poté začíná rozvodové řízení, které přivádí oficiální instituce – soudy, právníky, úřady sociální péče o děti – do toho, co bylo dříve pouze součástí rodinného života.¹⁸

V minulosti byla vysoká rozvodovost připisována faktorům, jako je nízký věk snoubenců v době prvního sňatku, jejich nedostatečná citová a sociální zralost pro novou etapu života, časté sňatky, které byly vynuceny těhotenstvím partnerky a vysoká zaměstnanost žen.¹⁹

Heather Smith vidí časté příčiny rozvodu v tom, „že dnešní manželství a partnerství uzavírána s vědomím, že je lze snadno ukončit. Dávno zmizelo společenské stigma, jež bylo kdysi spojováno s rozvodem, soužití bez svatby je dnes společensky přijatelné, ba dokonce módní“.²⁰

Změnila se také očekávání manželských párů. V minulosti manželství povyšovalo společenské postavení vdané ženy nad postavení jejích neprovdaných sester a pro většinu žen nevyhnutelně vedlo manželství k plození dětí. Manželství sloužilo jako přechod do dospělosti také i pro muže, protože znamenalo, že muž dokončil své učení a je nyní připraven převzít odpovědnost a stát se hlavou svého domova. I když byla sexuální dynamika vztahu důležitá, nebyla prioritou, narozdíl od současnosti. Dnes jsou vztahy

¹⁸ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče, s. 39-40

¹⁹ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999, s.30

²⁰ SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 16

založené pouze na základě tohoto sexuálního pudu a nebere se ohled na sdílení vzájemných hodnot ve vztahu.²¹

Podle soudních statistik je nejčastějším důvodem rozpadu vztahu „rozdíl povah, názorů a zájmů“. U více než poloviny rozvodů však z těchto dat nelze vyčíst jasnější příčinu. Přibližně třetina párů důvody neuvádí a 12 % zvolí kolonku „ostatní příčiny“. Konkrétnější odpovědi na otázku příčin rozpadu vztahů přinášejí veřejné výzkumy. Zpráva o rodině 2020 označila za hlavní důvody nevěru, odlišné názory, nedostatek vzájemné pozornosti a porozumění, neschopnost společně hovořit a povídat si.²²

Matějček a Dytrych shrnuly nejčastější důvody k rozvodu, jsou jimi povahové rozdíly, nevěra, mimomanželský vztah s partnerem a vlastní mimomanželský vztah, neuvážený sňatek a ženy často zmiňují alkoholismus muže a jeho nezájem o rodinu. Různé průzkumy ukázaly, že mezi muži a ženami existují rozdíly v důvodech rozvodu.²³

Matějček také ve své knize naznačuje, že většinu žádostí o rozvod u nás v současnosti podávají ženy, což ale nesvědčí o jejich neopatrnosti. Ženy častěji reagují na konflikty návrhem na rozvod, protože jsou více emocionálně angažovány do své rodiny a jsou více stresovány rodinným soužitím než muži.²⁴

2.2 Reakce dětí na rozvod

Rozhodnutí o rozvodu je rozhodnutím, které páry dělají bez předešlé konzultace s dítětem. V této situaci se dítě neúmyslně podílí na rozpadu rodinné struktury a nemá žádný vliv na předcházení tomuto rozpadu. Existují ale okolnosti, za kterých si dítě přeje rozvod. K tomu obvykle dochází za okolností, kdy je spojení mezi rodiči dlouhodobě napjaté.

²¹ srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 16-17

²² Revue pro sociální politiku a výzkum: Příčinou rozvodu může být i špatná komunikace. Odborníci se během týdne pro rodinu zaměří na prevenci a řešení konfliktů [online]. [cit. 3.5.2021]. Dostupné na WWW. < <https://socialnopolitika.eu/2021/05/pricinou-rozvodu-muze-byt-i-spatna-komunikace-odbornici-se-behem-tydne-pro-rodinu-zameri-na-prevenci-a-reseni-konfliktu/> >

²³ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999, s.30

²⁴ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s.133

Zkušenost dítěte s rozvodem nebo rozchodem nemusí být vždy katastrofální. Jakmile konflikt mezi rodiči odezní, mnohé děti si to uvědomí, zvláště pokud se do rodičovských neshod samy zapojily. Děti však mohou být povzbuzovány, aby na události nahlížely jinak. Děti musí zpočátku přijmout, že rozvod je problém dospělých, že dospělí jsou zodpovědní lidé a že se na ně lze spolehnout, že zvládnou rodinné záležitosti. Mnoho dětí vyjadřuje své zoufalství a vinu za to, že nejsou schopny urovnat věci mezi svými rodiči. Děti bojují, protože nemohou pomoci s řešením, což zjevně není a nemělo by být jejich odpovědností.²⁵

Jak uvádí Špaňhelová, „reakce dítěte na spory mezi rodiči může být různá. V mnoha případech se odvíjí od věku dítěte, od jeho vlastností, temperamentu, charakteru, od toho, jak bylo zvyklé již v minulosti bojovat s různými překážkami, jak se jim dokázalo s pomocí dospělého postavit“.²⁶

Děti, které zažívají rozvod svých rodičů, často zažívají smutek, sebeobviňování, problémy se spánkem, problémy s pozorností, agresivní záchvaty vzteku před rodiči i mimo ně, odmítání uposlechnout předpokládanou příčinu rozvodu, různé psychosomatické problémy a úpadek výkon a chování ve škole. U starších dětí se vyskytuje mnoho reakcí, které slouží jako únikové reakce, může to být například vysoká absence ve škole, užívání drog, útěk z domova, sebepoškozování a kriminální chování.

Nežádoucí role dítěte v rozvodové situaci jsou často popisovány jako role mediátora, role důvěrníka jednoho nebo obou rodičů, role hendikepovaného (jehož hendikep má přivolat odešlého rodiče zpět do rodiny, kterou opustil, případně má hendikep drammatizovat utrpení opuštěného rodiče), role spolubojovníka (v koalici s jedním rodičem a jeho původní rodinou proti druhému rodiči), role zpravodaje (dítě informuje druhého rodiče o novém partnerovi druhého rodiče) role rozmazlence (zejména ve vztahu s rodičem který nemá dítě ve své péči) a neposlední řadě role viníka rozvodu.²⁷

Problémy začínají již v období, kdy rodiče o rozvodu uvažují, dále během podání návrhu na rozvod a jeho projednávání. Toto období je často doprovázeno hádkami rodičů

²⁵ srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s.35

²⁶ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*, Praha: Grada Publishing, 2010, s.46

²⁷ srov. Oldřich Matoušek a kol. Metodický portál RVP, www.rvp.cz [online]. [cit. 6.4.2016]. Dostupné na WWW.< <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/20797/DETI-A-RODICE-V-ROZVODU-DETI-V-ROZVODOVE-SITUACI.html>>

a spory, které se týkají porozvodové péče o dítě, které často přetrvávají i po rozvodu. Nejčastějším problémem v této fázi rozvodu je přetahování dítěte rodičem na svou stranu. Rodiče se také svým dětem často svěřují, a neberou při tom ohled na to, v jakém věku se dítě nachází a často rodiče dítěti danou situaci ani nevysvětlí.²⁸

Co ovšem podle Warshaka působí na dítě nejhluběji - ačkoli se o tom obvykle nemluví - je šokující vědomí, že *láska netrvá věčně*. Rodiče nežijí věčně. Neustálá přítomnost a ochrana rodičů je jednou z jistot, na kterou se dítě spoléhá, téměř stejně jako my dospělí. Když se rozvedou, ztratí tu jistotu. Dává také lidem povolení pochybovat o důslednosti lásky. Děti jsou pak v pozdějším životě brzděny, když se začnou vytvářet jejich vlastní vztahy.²⁹

2.2.1 Syndrom zavrženého rodiče

Důležitým činitelem působícím na dětské emoce jsou samotní rodiče. Dítě se snadno nechá ovlivnit jedním rodičem a často převezme jeho postoje a názory. V horších případech tuto situaci může jeden z rodičů využít a použít ji proti druhému rodiči.

Dr. Gardner si v 80. letech 20. století začal všimnout nárůstu počtu případů, kdy se v opatrovnických „bitvách“ začal objevovat stejné situace, kdy se v některých rodinách dítě přidalo k jednomu z rodičů a společně toho druhého očerňovali. Dr. Gardner mezi těmito dětmi našel určité společné rysy. Mnoho z nich například projevovalo nevraživost nejen vůči rodiči samotnému, ale také vůči celé jeho rozšířené rodině. Většina z těchto dětí samo ani nedokázala vysvětlit své chování a udávala absurdní vysvětlení. Protože se u dětí projevovaly shodné vzorce chování, které se zavržením rodiče souvisely, zavedl Dr. Gardner pro tuto poruchu termín. Nazval ji syndromem zavrženého rodiče.³⁰

Cílem popuzujícího rodiče je být v očích dítěte tím lepším rodičem, než je ten druhý, získat dítě na svou stranu a ublížit tím druhému rodiči, získat převahu, potrestat druhého rodiče a získat dítě do své výlučné péče a vyhnout se placení alimentů. Takové projevy jsou příznakem agresivity a nenávisti, protože ukazují, že dotyčný nezvládá

²⁸ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, s. 37-38

²⁹ srov. WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. *Rádci pro život* (Portál), s. 47

³⁰ srov. WARSHAK, Richard Ades. *Rozvodové jedy*. Praha: Triton, 2003, s. 50-51

současnou situaci a nezvládá zdravé vzorce řešení takových situací, které jsou pro zdravou dospělou osobnost dostačující.³¹

Odborníci také poznamenali, že nesprávná reakce dítěte na odmítnutí rodiče může být důsledkem toho, že se dítě snaží zvládat těžké emoce pomocí svých dovedností odpovídajících jeho věku. Dítě se snaží vyrovnat s pocity, které jsou pro něho velice složité. A zavržení pro něho může být v dané situaci řešením. Nikdy ovšem nesmíme zapomenout na to, že dítě může svého rodiče zavrhnout oprávněně z velice závažných důvodů. Existují případy, kdy rodič dítě doma bije, psychicky týrá, chová se násilně vůči dítěti nebo dalším členům rodiny, kterých se dítě bojí, nebo nadměrně zneužívá návykové látky. V tomto případě se nejedná o syndrom zavrženého rodiče.³²

Pokud má rodič podezření na výskyt SZR, měl by vyhledat OSPOD, který hraje v této problematice důležitou roli, která je mnohdy podceňována. Je to právě pověřený sociální pracovník, který zastupuje zájmy dítěte, úzce spolupracuje s celou rodinou a poskytuje soudu potřebné podklady. Pokud se totiž rodiče nejsou schopni domluvit a společně nastavit péči o děti, řeší se tyto neshody soudní cestou.³³

2.3 Reakce v různých vývojových etapách dítěte

Zcela jisté se ukazuje, že dítě, které je svědkem rozpadu manželství svých rodičů, čelí vážnému ohrožení zdravého vývoje své osobnosti rozpadem rodiny a rozvodem. Nikdy nenastane doba, kdy by dítě bylo imunní vůči účinkům rozpadu rodiny, jak prokázaly četné studie. Jde jen o to, že reakce dítěte se liší v závislosti na věku a pohlaví v konkrétních bodech vývoje jeho osobnosti.³⁴

Přestože je mnoho emocí podobných, liší se pouze jejich prezentace. Není důležité dívat se na věk, ve kterém dítě nejvíce truchlí. Odpověď je ovlivněna předchozími

³¹ srov. <https://www.linkabezpeci.cz/-/syndrom-zavrzeneho-rodice-negativni-ovlivnovani-ditete-1>)

³² srov. KUBCOVÁ, Šárka, Syndrom zavrženého rodiče- negativní ovlivňování dítěte [online]. [cit. 2021-10-8]Dostupné na WWW.< <https://www.linkabezpeci.cz/-/syndrom-zavrzeneho-rodice-negativni-ovlivnovani-ditete-1>>

³³ srov. POPELKOVÁ, Alžběta, Syndrom zavrženého rodiče [online] Brno, 2015 Dostupné na WWW.<https://is.muni.cz/th/z94gt/Syndrom_zavrzeneho_rodice_.pdf>

³⁴ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s.40

zkušenostmi dítěte a také tím, zda se díváme na krátkodobé nebo dlouhodobé účinky. Děti jsou během rozvodu i po něm ovlivněny řadou závažných problémů. Věk dítěte je jedním z nejdůležitějších kritérií.

2.3.1 Novorozenec a kojeneček (do 1 roku)

Novorozenec nebo kojeneček nerozumí tomu, co slova znamenají nebo neznamenaají, i když některá slova už znají. Nejsou také schopni pochopit rodinné soužití, pocity zklamání a ztráty, i když je všeobecně známé že dítě do jednoho roku vnímá jak se právě teď cítí osoba která o něj pečuje. Pokud rodič nebo jiný člen rodiny vychovává dítě a je neklidný, neklid bude mít často dopad i na dítě. Zvýšený pláč, časté probouzení a silnější přilnutí k prsu při kojení, to vše jsou potenciální známky převzatého neklidu. Během vypjatých rodinných situacích se může stávat, že matka přehnaně pečuje o své dítě a otec se pak může cítit vyloučen z rodinného fungování. Čím více je otec podrážděný tím zhoršuje rodinnou atmosféru, což není dobré pro rozvoj vzájemně prospěšného vztahu.³⁵

2.3.2 Batole (1-3 roky)

Batolata jsou schopna chápat základní souvislosti a zákonitosti obsahu slov. Batolata dokáží vnímat, že rodina a prostředí kde žije je pro něj bezpečné místo, kde se cítí být chráněno a milováno. Je velice důležité v tomto věku dítě obejmout a stručně mu vysvětlit, jaká je doma situace, pokud se rodiče hádají nebo naopak spolu nemluví. V tomto věku se vyspělejší děti učí mluvit a některým dětem to trvá o něco déle, mají však již dobrý přehled o jednoduchých větech i o významu slov. Během této doby se často začíná rozvíjet dětská fantazie. Jeho hra může sloužit jako okno do všeho, co se v té době v rodině děje. Během hry můžeme vidět, čím si dítě právě prochází, co má na mysli a co ovládá jeho myšlenky.³⁶

³⁵ srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. Dítě a rozvod rodičů, Praha: Grada Publishing, 2010, s.85

³⁶ srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. Dítě a rozvod rodičů, Praha: Grada Publishing, 2010, s.87

2.3.3 Předškolní věk (3-6 let)

Děti po rozvodu tvoří jednu třetinu všech dětí a této obrovské skupině se dostává poměrně málo pomoci. U těchto dětí je pláč jedním ze způsobů, jak mohou vyjádřit svůj neklid, dále je to zvyšování hlasu a zlostný výraz ve tváři, který je známkou úzkosti. Dětem obecně chybí spánek a jsou podrážděné. Vzhledem k tomu, že malé děti nedokážou svůj zmatek a rozhořčení vyjádřit slovně, lze reakce o rok či dva starších dětí snadno přehlédnout.³⁷

Podle Pötheho rozvodová situace často způsobuje, že předškolní děti mění své chování a osvojují si rysy mladších věkových skupin. Když zůstanou o samotě, najednou se začnou pomočovat, žvýkat si palce a jsou docela nervózní. Tyto projevy, které se formálně označují jako regrese, jsou součástí tzv. duševní obrany.³⁸

Mysl předškoláka je velmi ovlivněna jeho představivostí a fantazií, díky které si utváří někdy milné názory a úsudky. V tomto věku mají činy a slova rodiče dopad i na dítě a dítě přebírá názory rodiče. Má v něj největší důvěru a důvěru. V tomto věku se dítě častěji ocitá bez přítomnosti rodiče, takže jeho názory ovlivňují i jiní činitelé, například další dítě nebo další dospělý člověk.³⁹

Dítě je zmítáno protichůdnými touhami. Na jednu stranu by chtělo být odděleno od rodičů stejného pohlaví a mít jen své rodiče opačného pohlaví. Na druhou stranu nechce ztratit „rodiče rivala“ a potřebuje cítit jeho lásku. Superego, které se u dítěte postupem času vyvíjí, je naštěstí velmi užitečným nástrojem pro ovládání protichůdných emocí, protože často funguje v podobě usměrňovače. Pomáhá dítěti rozlišovat mezi tím, co smí myslet a dělat, a tím, co smí říkat nahlas.⁴⁰

2.3.4 Mladší školní věk (do 11 let)

³⁷ srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s.41

³⁸ srov. PÖTHER, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, s.34

³⁹ srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.89

⁴⁰ srov. BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit citění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál, 2011, s.60-61

Někteří jedinci si myslí, že děti mladšího školního věku jsou rozvodem rodičů postiženy vážněji než jiné věkové skupiny. Rodina dítěte je v tomto věku důležitá a rodiče jsou nejlepší lidé na světě. Ztráta jednoho z nich může být zničující pro sebevědomí dítěte a způsobit mu velký smutek. Pro rodiče je v tuto chvíli zásadní být vůči dítěti upřímný a vstřícný. Rodič nesmí ignorovat problémy dítěte a nesmí z těchto problémů obviňovat druhého rodiče. Důležité je nechat dítě ať se samo rozhoduje a vynáší soudy. Aspoň tak rodič zjistí, co se dítěti honí hlavou a dokáže tak pochopit jeho chování.

Chlapci, kteří jsou o něco starší, bývají hluční, aktivní a dokonce neposlušní. Za tímto chováním se skrývá trápení. Tito chlapci mají často problémy se soustředěním a spánkem, což se odráží na jejich školních výsledcích. Některé děti trpí přejídáním, obezitou a následně zdravotními problémy. Mnoho chlapců do věku sedmy let se vrátí do mladšího vývojového stadia a například si začnou cucat palec⁴¹. Tyto symptomy se vyskytují již ve výše míněném předškolním věku.

2.3.5 Období dospívání (11- 20 let)

Někteří lidé považují dospívání je nejhorší životní etapu, zejména u děvčat. Emoce dítěte se často mění a jak dítě stárne, mění se i jeho vnímání toho, co se vlastně stalo a proč. Adolescenti jsou zvláště citliví, protože truchlí stejně jako děti, ale také začínají chápat svět dospělých, protože se považují za dospělé.⁴²

Špaňhelová uvádí, že dítě si v tomto pubertálním věku prožívá určitou disharmonii. I tu, který se týká přesvědčení a názorů. Někdy dítě stojí na straně jednoho z rodičů a jindy stojí proti němu. V tomto věku mají děti často drsné názory na své rodiče. Kritizují ostatní a neuvědomují si, že tím ubližují ostatním.⁴³

Podle Smithové mohou dívky reagovat klidněji než chlapci. Dívky se cítí být opuštěné otcem a díky tomu mohou začít pohrdat všemi muži. Spolu se zoufalstvím a

⁴¹ srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s.44

⁴² srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s.45-46

⁴³ srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.94

úzkostí se také obávají, že na ně druhý rodič zapomene vlivem nevlastních sourozenců a nového partnera.⁴⁴

Co je tedy důležité ve vztahu k pubertálnímu dítěti? Podle Špaňhelové je to mluvit a komentovat. „*Nechat dítěti prostor a čas na to, aby se mohlo vyjádřit. Také rodič se nemá bát tento prostor chtít. Má vyjádřit dítěti, jak je mu to líto, jak ho to mrzí, jak ho to zlobí, jak se cítí nešťastný, opuštěný, sám.*”⁴⁵

2.4 Prožívání rozvodu jedináčkem versus sourozenci

Pokud bychom měli srovnat, zdali si rozvodem rodičů prochází lépe jedináček, nebo sourozenci, odpovědí by bylo sourozenci. Více spolu spolupracují a vysvětlí si to, čemu nerozumí. Ve většině případů bývá mezi sourozenci věkový rozdíl, tudíž starší sourozenec mladšímu situaci lépe vysvětlí a vysvětlí mu, že není na danou situaci sám. Nejsou osamělí. Prožívání rozvodu u jedináčka má horší průběh. Jedináček si prožívá větší osamělost, neví si rady s danou situací a nikdo mu nedokáže poradit. Mnohdy se stydí za svou situaci a nedokáže svým přátelům přiznat, co se děje, pokud tedy nějaké přátele má. V mnoha případech jedináček touží po přátelství, po někom, s kým by mohl sdílet své obavy a kdo by mu dokázal poradit a nasměrovat ho.⁴⁶

2.5 Dlouhodobé dopady rozvodu na děti

Podle Matějčka a Dytrycha je dítě během rozvodu vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány včas ani vlastními rodiči či jinými blízkými osobami. Nejde jen o okamžité a zřejmé důsledky; jde také o mechanismy, které se ve vzorcích chování dítěte začnou projevovat až později, například v pubertě nebo dokonce až v dospělosti. Svědčí o tom například skutečnost, že mladí lidé, zejména z rozvedených domácností, do nichž se sama matka vdala ve velmi mladém

⁴⁴ srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s.46

⁴⁵ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.95

⁴⁶ srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.80-81

věku, si berou mladé ženy a muže. Dalo by se hovořit o zvláštním psychosociálním „epidemiologickém“ fenoménu.⁴⁷

Jak ve své knize popisuje Pöthe, fungující rodina má pro psychický i tělesný vývoj dítěte zásadní význam. U dětí, které vyrůstají bez rodičovské lásky, je podle dlouhodobého hodnocení větší pravděpodobnost duševních poruch, jako jsou úzkosti a deprese nebo závislosti na návykových látkách, než u dětí, které mají zkušenost se smysluplným láskyplným vztahem s rodiči.⁴⁸

Rozvod rodičů má dlouhodobé dopady, které trvají po celou dospělost. Rozvod rodičů má negativní dopady na zdraví, vzdělání a na duševní pohodu, schopnost jedince vytvářet zdravé vztahy, jeho životní styl a finanční situaci. Je třeba mít na paměti, že tomu tak je v průměru. V závislosti na své odolnosti reagují děti na stres z rozvodu extrémně odlišně. I když má rozvod obecně mírné negativní účinky, přesto má významný škodlivý dopad na mnoho aspektů života dětí. Zdraví a prosperita populace je proto výrazně ohrožena stále vysokou mírou rozvodovosti.⁴⁹ V této oblasti hraje velkou roli sociální pracovník OSPOD, neboť on zajišťuje, aby dopady rozvodu na dítě byly co nejmenší. Sociální pracovník hájí zájmy dítěte, dbá na jeho přání a zajišťuje aby porozvodová péče nebyla v rozporu se zájmy dítěte.

I když s nimi často již nežijí, děti rozvedených rodičů po celou dobu své rané dospělosti projevují sympatie a strach o své rodiče, zejména o matku. Když se cítí nuceni nabídnout svým rozvedeným rodičům podporu a pomoc, mohli by být přetíženi. Lidé z bouřlivých a rozvádějících se domovů mají přetrvávající emocionální neklid a vykazují nežádoucí osobnostní rysy.

Muži, kteří zažijí rozvod, bojují s vyjadřováním nebo dokonce uvědomováním si svých citů po celý zbytek života, což ohrožuje jejich osobní vztahy a pozdější manželské soužití. Mnozí odkládají uzavření vážného partnerství, protože se bojí intimity. V milostných vztazích se obávají, že budou zklamáni. Čtvrtina adolescentů, jejichž rodiče se rozvedli před šesti lety, mělo klinicky významný problém s duševním zdravím.

⁴⁷ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče, s.40

⁴⁸ srov. PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, s.25

⁴⁹ srov. PAVLÁT, J. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a Slovenská psychiatrie*. [online] 2011, 107(5): 297-300 [cit. 7. 11. 2011] Dostupné na WWW.<<http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739> >

Teenageři z rodin, které se rozvedli, měli vyšší míru užívání drog a alkoholu. Více kouří, užívají jiné drogy a brzy začínají mít vztahy. U dětí z rozvedených domů je pravděpodobnější, že budou mít problémy s chováním a přizpůsobením se v dětství, dospívání a dospělosti. Vykazují vyšší známky narcismu, paranoie, úzkosti a zoufalství než dospělí z úplných rodin. Mají nižší sebevědomí, více se bojí a jsou méně asertivní v sociálních situacích.⁵⁰

3 Porozvodová péče o děti

Během každého rozvodu je důležitým tématem porozvodová péče o děti. V této kapitole je popsáno, jak porozvodová péče o děti probíhá, jaké náležitosti musí být splněny a jak může soud rozhodnout. Dále se tato kapitola zabývá druhy péče o nezletilé děti, je také dobré popsat jejich výhody a nevýhody, protože i porozvodové uspořádání může mít dlouhodobý dopad na dítě a může ovlivnit jeho prožívání rozvodu.

Péče o dítě je jedním z nejvýznamnějších problémů, které nastanou při rozvodu rodičů. Protože neexistuje žádná ideální metoda pro výchovu dětí po rozvodu, je důležité vymyslet plán, který jim způsobí co nejmenší škody. V nejlepším případě si oba rodiče i po rozvodu zachovávají svá rodičovská práva a kontrolu. Rodiče po rozvodu často využívají svých rodičovských práv u soudu, což dokazuje, že rodičovské konflikty jsou silně svázány s těmi manželskými.

Než se rodiče dostaví k soudu, aby se rozvedli, proběhne soud o děti. Ke zjištění poměrů nezletilých dětí musí jeden z manželů podat žádost soudu. V průběhu soudního řízení lze také kdykoli uzavřít dohody. Pokud nelze dosáhnout dohody, rozhodne soudce na základě vlastního uvážení, s ohledem na nejlepší zájmy dítěte.

Hlavní je vždycky zájem dítěte. Proto je i u soudu sociální pracovnice, která zjistí situaci v rodině a má zájmy dítěte hájit. Pro soudce je důležitá hlavně osobnost dítěte, zejména jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i citová orientace a zázemí dítěte, výchovné schopnosti každého z rodičů,

⁵⁰srov. PAVLÁT, J. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a Slovenská psychiatrie*. [online] 2011, 107(5): 297-300 [cit. 7. 11. 2011 Dostupné na WWW.<<http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739> >

stávající a očekávaná stálost výchovného prostředí. Soud samozřejmě zohledňuje i citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům a dalším příbuzným a měl by rozhodnout tak, aby dítě o tyto kontakty v rodině nepřišlo. Soudce se bude zajímat také o to, kdo se dosud o dítě převážně staral a bude zkoumat, kde má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje. Velmi důležitou otázkou je i to, jak spolu rodiče ohledně dětí vycházejí, zda jsou schopni se domluvit. Ten rodič, který předávání dítěte bojkotuje a dělá různé naschvály, pak může být potrestán tak, že mu dítě svěřeno nebude, i když o to žádal.⁵¹

Soud, který rozhoduje o dětech, má v zásadě tyto tři možnosti, jak rozhodnout v péči o nezletilé děti:

- Dítě po rozvodu může být buď svěřeno do péče jednoho z rodičů, nebo i jiné osoby (např. pokud rodiče nežijí nebo nejsou schopni se o dítě starat). V tom případě má druhý z rodičů povinnost platit výživné.
- Při střídavé výchově pobývá dítě střídavě stejné množství času u jednoho či druhého z rodičů, zpravidla po týdnů či 14 dnech. Výživné se obvykle stanoví oběma rodičům. Bude záležet hlavně na tom, kolik budou rodiče vydělávat – pokud v tom není zásadní rozdíl, bude výživné stejně vysoké, takže v reálu platit ani jeden nebude. Každý z nich tedy bude dítě vyživovat v době, kdy ho bude mít u sebe.
- Nepříliš známou možností je společná péče. Občanský zákoník vyžaduje, aby se společnou péčí souhlasili oba rodiče. Počítá se proto s tím, že rodiče spolu dobře komunikují a nepotřebují mít detailně upraveno, kdo a kdy o dítě bude pečovat ani kdo ho bude živit. Tato varianta se volí ve chvíli, kdy spolu rodiče zůstávají žít v jedné domácnosti, nebo alespoň poblíž.⁵²

Podle Matějčka a Dytrycha je optimální formou kontaktů po rozvodu volné pokračování rodinného vztahu. Oba rodiče se shodují, že i když jejich manželství skončilo, stále mají rodičovská práva a povinnosti k dítěti. Podle podmínek se rozhodne

⁵¹Mgr. Lucie Petránková, Dostupný advokát. www.dostupnyadvokat.cz [online]. [cit. 17.12.2020]. Dostupné na WWW.< <https://dostupnyadvokat.cz/blog/s-detmi-u-rozvodu>>

⁵²Mgr. Lucie Petránková, Dostupný advokát. www.dostupnyadvokat.cz [online]. [cit. 17.12.2020]. Dostupné na WWW.< <https://dostupnyadvokat.cz/blog/s-detmi-u-rozvodu>>

o časovém rámci a způsobu kontaktu, který každý logicky zváží a schválí. Obě strany jsou ušetřeny velkého množství nepříjemností a stresu a soud není povinen konat žádné kroky. Do tohoto rámce patří i dnes dostupná varianta tzv. střídavé péče, pro kterou je taková maximálně vstřícná domluva předpokladem.⁵³

Mnoho úsilí je často vynaloženo pouze na úplné zabránění druhému partnerovi v kontaktu s dítětem. Mnohem praktičtější by bylo soustředit veškeré své úsilí na vytvoření ideálních podmínek pro vaše společné porozvodové interakce. Začněme současnou realitou, kdy ve více než 90 % situací má dítě stále v primární péči matka a otcí je povolena pouze tzv. návštěva. Podle psychologické lekce přijme batole dva oddělené světy a prostředí pouze tehdy, pokud mu jeho protivníci nezasahují.⁵⁴

3.1 Výhradní péče matky

Špaňhelová uvádí, že „největší počet dětí v České republice je svěřen po rozvodu rodičů do péče matek. V roce 2008 to bylo 84,7% dětí.“⁵⁵

Rozpad rodiny je smutnou a zneklidňující událostí pro všechny děti v péči jejich matek. Všechny děti vykazují určité negativní reakce v prvních týdnech a měsících po rozchodu rodičů a poté, co otec opustí domov.⁵⁶

Přínosem tohoto uspořádání je podle Špaňhelové to, že dítě má jednotnější výchovu od jednoho rodiče, žije v jediném, bezpečném prostředí — svém domově — a k druhému rodiči dochází jen na víkendy. To umožňuje dítěti plně porozumět jedné rodičovské pozici. Nevýhodou tohoto kontaktu je, že dítě nemusí plně chápat druhou roli rodiče – mužskou a otcovskou; nemusí si být vědom toho, jak otec jedná v každodenních situacích; mohou chování matky interpretovat jako stresující; mohou se domnívat, že matka na ně nemá čas; a někdy i přes všechny své obavy nemají čas si s dítětem promluvit.

57

⁵³ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče, s.54

⁵⁴ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče, s.53-54

⁵⁵ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.132

⁵⁶ srov. WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s.44

⁵⁷ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.132

Děti vychované v domovech, kde je matka jedinou pečovatelkou, mohou zažít psychickou újmu různými způsoby, včetně neklidu se svými sexuálními rolemi, omezení jejich schopnosti budovat úzké vztahy, úzkosti, nedostatku sebekontroly a nízký pocit vlastní hodnoty a sebedůvěry.⁵⁸

3.2 Výhradní péče otce

„Těchto variant je v České republice nepatrné množství. Podle statistického úřadu to v roce 2008 bylo 8,6% rozhodnutí o svěření dítěte otci po rozvodu rodičů.“⁵⁹

Dá se říci, že valná většina dětí z rozvedených rodin žije po rozvodu se svými matkami. Pokud si otec zažádá o svěření dítěte do své péče, je mu vyhověno pouze v polovině případů. Otcové se často ani nepokouší dostat své dítě do své péče.

Smutek z rozvodu budou děti stále pociťovat, i když jsou umístěny do výhradní péče k otci. Reagují podobným rozsahem pocitů a jednání jako děti, které žijí v domácnostech výhradně s mateřskou péčí. I když každé dítě reaguje poněkud jinak a jak moc závisí na věku dítěte, často se projevuje několik příznaků. Mezi tyto emoce patří vztek, zmatenost, úzkost a lítost. Tyto děti se snadno rozpláčou, takže rodiče by častý pláč neměl překvapit. U malých dětí, které žijí v domovech, kde veškerou péči poskytuje otec, se častěji projevují regresivní rysy ve svém chování, jako je noční pomočování, cucání palce a větší potřeba rodičovské a výchovné pozornosti.⁶⁰

Dítě má v podstatě důslednou výchovu, přestože ve většině situací se otec o jeho péči dělí s někým jiným; pomáhá mu například jeho matka. Protože však otec obvykle rozděluje svou péči s někým jiným, je nesmírně důležité, aby dítěti kladl výchovné mantinely. On má být navigátorem ve výchově, tím, kdo rozhoduje, zda budou věci tak, nebo jinak. Nevýhodou tohoto styku je podle Špaňhelové fakt, že se dítěti po matce tak stýská a chybí mu mateřský kontakt. Dítě často touží po objetích, polibcích a mazlení.

⁵⁸ srov. WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s.48

⁵⁹ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.134

⁶⁰ srov. WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s.108

Přestože k tomu otec často má schopnost a „dar“, často to pro něj není tak přirozené, jak by dítě vyžadovalo. Občas ji může nahradit třeba babička.⁶¹

3.3 Střídavá péče

*„Střídavá péče není v České republice příliš rozšířená. V roce 2008 bylo rozhodnutí o svěřeni dětí do střídavé péče uplatněno dle Českého statistického úřadu v 5,7%.“*⁶²

Matějček a Dytrych zde vznášejí závažnou námitku, a to že s psychologického hlediska toto uspořádání není vhodné, vzhledem k tomu, že si děti ve dvou letech rozvíjejí svůj koncept „domova“, který zahrnuje nejen trvalost „jeho lidí“, ale také stálost místa a prostředí, časté a zdánlivě zcela „spravedlivé“ střídání v rodičovské péči může ten pocit sounáležitosti oslabit.⁶³

Špaňhelová vidí přínos střídavé péče v tom, že dítě čerpá od obou rodičů, může se každého ptát na to, co ho zajímá, poznává přístup každého rodiče k životním situacím, vnímá, jak každý rodič přistupuje k řešení problému. Dítě čerpá od obou rodičů. Místo toho uvádí jako nevýhody náročný začátek a problém rodičů – zejména matek – přizpůsobování se nové situaci, zátěž dítěte v důsledku častého střídání rodičů a další nevýhodou je zmatek ve školských zařízeních, např. Příklad, kdy učitel zadá dítěti nebo rodiči úkol, něco splnit, něco přinést, ale rodič si neuvědomuje, že v té době bude dítě s druhým rodičem a zapomene mu to sdělit.⁶⁴

3.4 Společná péče

Společná péče rodičů se od výlučné a střídavé poměrně zásadně liší. Na úvod je potřeba říct, že vyžaduje maximální spolupráci a ochotu rodičů, jelikož ti o nezletilé dítě pečují společně a stejným dílem. Společná péče může dobře fungovat kupříkladu v

⁶¹ srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada Publishing, 2010, s.134-135

⁶² ŠPAŇHELOVÁ, I. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada Publishing, 2010, s.138

⁶³ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, s.54

⁶⁴ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada Publishing, 2010, s.141

situaci, kdy rodiče spolu nadále sdílí jednu domácnost a jsou schopni a ochotni se na všem domluvit. Dále může společná péče přicházet v úvahu v případě, kdy nezletilé dítě již nebydlí s rodiči.

Vzhledem k povaze sdílené péče není třeba upravovat styk mezi rodiči ani nastavovat výživné. Tento typ péče se může zpočátku jevit jako vhodný pro rodiče, kteří spolu v době rozchodu či rozvodu dobře vycházejí, ale vždy je důležité vzít v úvahu případné změny ve fungování rodičů v budoucnu, kdy lze předpokládat, že jeden z rodičů se nakonec ze společné domácnosti odstěhuje.⁶⁵

4 Role a možnosti pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Tato kapitola pojednává o důležitosti sociálního pracovníka v této problematice. Je zde do detailu popsána činnost sociálního pracovníka, v čem spočívá jeho důležitost a jak spolupracuje s rodiči při rozvodu.

Sociální pracovník může při práci s rodinami procházejícími rozvodem využívat širokou škálu prostředků a strategií, včetně poradenství, spolupráce s dalšími odborníky a institucemi, využití pravomocí udělených zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, různé metody a techniky sociální práce.⁶⁶

Během rozvodu musí být zaručeno, že rodiče nebudou jednat v rozporu se zájmy dítěte. Aby se tomuto problému předešlo, se po dobu rozvodu stává sociální pracovník OSPOD **kolizním opatrovníkem** dítěte, a to ještě před nabytím právní moci soudního usnesení. Kolizní opatrovník nejprve věc projedná s rodiči a ověří, zda nebudou proti soudnímu usnesení podávat odvolání. Kolizní opatrovník by měl v první řadě kontaktovat rodiče, který nepodal návrh, a to z toho důvodu že druhý rodič bývá z pravidla méně informován o dané problematice a nezná svá práva a možnosti. Rodič, který podal návrh,

⁶⁵ srov. ŠENKÝŘ, Martin. www.msadvokat.cz [online]. [cit. 31.8.2021] Dostupné na WWW.<<https://www.msadvokat.cz/l/formy-pecce-o-dite-vylucna-stridava-nebo-spolecna/>>

⁶⁶ srov. Zákouřilová, Eva. Práce s rodinami v rozvodové situaci [online]. [cit. 2017-10-13] Dostupné na WWW.<<https://socialni prace.cz/online-clanky/prace-s-rodinami-v-rozvodove-situaci/>>

je většinou dobře seznámen se situací, a to buď svým právním zástupcem, nebo jiným odborníkem.⁶⁷

V každém rozvodovém případě týkajícím se nezletilých dětí je OSPOD povinen poskytnout prohlášení o tom, jak by rozvod ovlivnil děti. Sociální pracovník může dokonce provést sociální šetření domácnosti nebo svolat schůzku. Standardně bude sociální pracovnice hovořit s rodiči o tom, jak plánují péči o děti, a o všech opatřeních, která učinili, a jejich odpovědi zaznamená pro soud. Rodič má možnost kritizovat metody sociálního pracovníka nebo formálně požádat o jiného sociálního pracovníka.

Zejména tehdy, když se manželé nedokážou dohodnout na rozvrhu styku s dítětem, probíhá sociální šetření v domácnosti. Sociální pracovnice zjišťuje životní podmínky dítěte. To, co pracovník kontroluje a jak to dělá, se v praxi dost liší. Sociální pracovník mohl návštěvu předem zorganizovat nebo se bez varování dostavit na šetření. Jak je dítě vychováváno a jedná, může zjistit dotazem v jeho domově (sousedé, škola dítěte, dětský lékař atd.) Sociální pracovník chce vědět, zda se rodič může o dítě postarat, takže se typicky zabývá jak obecnými okolnostmi (hygiena, vybavení bytu atd.), tak okolnostmi specifickými pro děti (kde spí, zda mají místo ke studiu, kam uložit své věci atd.). Sociální pracovnice posoudí okolnost a na základě zpráv a osobních schůzek s manželi vypracuje doporučení pro soud. Soud to pak bude považovat za jeden z faktorů při svém závěru.⁶⁸

V případě že druhý rodič s návrhem souhlasí, kolizní opatrovník poskytne rodičům poradenství ohledně výchovy dítěte po ukončení soudního řízení. Také by měl kolizní opatrovník provést rozhovor s dítětem, zeptat se ho, jestli o dané situaci ví, zda souhlasí s řešením porozvodové péče a jestli je na ni připraveno, zejména po psychické stránce.⁶⁹

Pokud druhý rodič nesouhlasí s návrhem a chce dítě do své péče, v tomto případě je nutné, aby kolizní podrobil rodiče podrobnému rozhovoru, za účelem zjištění, jaký mají rodiče postoj k dítěti a jak se každý z nich podílí na výchově. Poté opatrovník provede

⁶⁷ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s.76

⁶⁸ srov. MaurLegal advokátní kancelář, OSPOD a jeho role kolizního opatrovníka dítěte [online]. [cit. 2017-10-13] Dostupné na WWW.<<https://www.maurlegal.cz/cs/poradna/prakticke-rady-a-zkusenosti/ospod-a-jeho-role-kolizniho-opatrovnik-a-ditete/a-142/>>

⁶⁹ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 76

rozsáhlejší šetření k získání dalších důkazů (rodinné zázemí, uspořádání bydlení apod.) Toto šetření probíhá ve spolupráci s jinými institucemi- škola, zdravotnické zařízení, rodinná nebo pedagogicko-psychologická poradna.⁷⁰

„Pokud by kolizní opatrovník zjistil neshody mezi rodiči ohledně péče o děti, může zprostředkovat uzavření dohod, například u koho bude dítě přes prázdniny nebo kdo bude hradit náklady spojené s koničky apod. Tyto dohody jsou sepsané pouze formou protokolu a jsou pro rodiče pouze morálním závazkem.“⁷¹

Zejména když mají malé dítě, je třeba klientovi pomoci komunikovat s druhým partnerem. Musí být schopni souhlasit s rozvrhem kontaktů dítěte. Pracovník by měl klientům pomáhat s věcnými plány zahrnujícími společné zájmy. Pro rodiče je dobré, aby spolu i nadále komunikovali, protože rodičovská role nekončí rozvodem.⁷²

Podle Matouška by se návrh na konečné rozhodnutí soudu měl opírat o důvěryhodné informace nejméně ze čtyř zdrojů: rozhovoru s matkou, rozhovoru s otcem, šetření v rodině a rozhovoru s dítětem. Získané informace o poměrech dítěte kolizní opatrovník poskytne soudu buď ve formě písemné zprávy, nebo je sdělí ústně do protokolu u soudního jednání. Kolizní opatrovník během toho musí rozlišovat, které informace zjistil sám během šetření a které zjistil od rodičů.⁷³

Pokud by se spory mezi rodiči vyskytovaly i po rozvodu, například při přebírání dětí a vracení, kolizní opatrovník doporučí rodičům k vyřešení jejich vztahu využití smírných prostředků a alternativní formy řešení konfliktů. Rodiče mohou využít například služby advokáta, poradenského psychologa, nebo rodinnou **mediaci**. Podle Zákona o mediaci, *je mediace postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody. Rodinnou mediací je mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z*

⁷⁰ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s.77

⁷¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s.78

⁷² srov. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, s. 69-70

⁷³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 84-90

rodinných vztahů. ⁷⁴ Výsledkem mediace je sepsání mediační dohody o styku dítěte s rodiči.

Matoušek také zmiňuje, že se v praxi často používá také **rodinná terapie**. Zatímco se terapeut zabývá rodinnými vzorci chování, které se předávají z generace na generaci, objasňuje také očekávání rodiny. Někteří terapeuti kladou větší důraz na manželské povinnosti, rodičovství a sourozence. Terapeut popisuje, jak je rodina vnitřně nastavena. Existují další terapie, které se zaměřují na trvalou rodinnou dynamiku, aby se zlepšila rodinná komunikace a vyjasnily se role.⁷⁵

Při práci s lidmi, kteří procházejí rozvodem, klient hledá v roli sociálního pracovníka spojence. Ten je díky svým zkušenostem vnímán více jako potenciální spojenec, než členové původní rodiny. Sociální pracovník musí být schopen zachovat objektivitu vůči svým klientům a nepřiklánět se k žádné straně. Pracovník musí být nestranný, aby poskytoval pomoc, která je účinná.⁷⁶

⁷⁴ Zákon č. 202/2012 Sb. *Zákon o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)*, § 2

⁷⁵ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 102-103

⁷⁶ srov. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, s. 64-65

5 Výzkumné šetření

5.1 Cíl výzkumu

Cílem této praktické části je zjistit, jaký má dopad rozvodu na děti a zdali je rozvod rodičů ovlivňuje i v dospělém věku. Tento výzkum je především zaměřen na emoce a pocity tazatelů. K pochopení tohoto cíle je také dobré se zaměřit na tazatelovy vztahy s rodiči, jak rozvod rodičů probíhal, jak tuto situaci prožíval, jak se následně vyřešila porozvodová péče a jaké má nyní s rodiči vztahy.

Každá rozvodová situace je svým způsobem jedinečná a individuální. Tento výzkum nám poskytuje originální pohled do života jedinců, kteří si touto problematikou prošli, a také ukotvení teoretických poznatků z předchozí teoretické části této práce

5.2 Metody výzkumu

Praktická část této bakalářské práce byla provedena kvalitativním výzkumem, který nám může detailněji přiblížit celou situaci. Mišovič uvádí, že uplatňování vědecké přístupu v kvalitativním výzkumu neznamena pouze vysvětlení a pochopení daného jevu, ale také hledání různých skrytých spojitostí mezi jevy a zjištění jejich příčin.⁷⁷

Pro sběr dat byla využita metoda polostrukturovaného rozhovoru. „*Polostrukturovaný rozhovor reprezentuje konkrétní způsob získávání dat humanitního, společenskovědního, sociologického charakteru v kvalitativním výzkumu*“.⁷⁸ Nezbytným krokem při využití metody rozhovoru je teoretické uchopení dané problematiky. Získané teoretické poznatky napomáhají s formulací výzkumné otázky, při určení problému, výběru tazatelů a při formulaci otázek.⁷⁹

Polostrukturovaný rozhovor obsahuje připravené otázky, které postupně směřují k identifikaci výzkumného problému. Jádro rozhovoru je nejdůležitější částí, které

⁷⁷ Srov. MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 22

⁷⁸ MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 9

⁷⁹ Srov. MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s.32

představuje určité schéma závazné pro výzkumníka. Jsou zde položeny okruhy a otázky, které se musí v rozhovoru probrat, na to navazují další doplňující otázky, které rozšiřují obzor celé problematiky.⁸⁰

Rozhovory s tazateli se odehrávaly osobně v místě určeném tazatelem, ve všech případech bylo zvoleno domácí prostředí, z toho důvodu že se jedinec cítil uvolněněji a nebyl na něj vyvíjen nepříjemný tlak. Rozhovory trvaly zhruba 45 minut. V průběhu rozhovoru byly k dispozici sepsané okruhy otázek, na které byl rozhovor postupně směřován, a měly být zodpovězeny. Tato osnova má i své psychologické opodstatnění, primárně slouží k vedení rozhovoru, ale také jsou tazatelé více v klidu, když ví, že se na ně výzkumník připravil.⁸¹ Tyto otázky se dotýkali témat období rozvodu, zde jsem se zejména ptala respondentů na důvod rozvodu, a jak rozvod probíhal. Druhý bod se týkal porozvodové péče, jak se v rodině vyřešila a následně jak se s porozvodovou péčí tazatelé vyrovnali, následně zdali v rozvodové situaci hrál nějakou úlohu sociální pracovník. Třetím bodem osnovy je současnost, jak nyní tazatelé vychází se svými rodiči, jak na rozvod vzpomínají a jak nyní pohlíží na partnerské vztahy a zdali jejich život ovlivnil rozvod rodičů. Každý respondent byl před rozhovorem srozuměn, že nemusí odpovídat na otázku, pokud to bude příliš osobní a citlivé téma. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a posléze byly výpovědi zpracovány do případových studií. Po domluvě s tazateli jsou součástí kazuistik smyšlená jména a data narození, aby byla zachována anonymita tazatelů.

5.3 Výzkumný vzorek

Výzkumu se zúčastnili celkem čtyři respondenti, dva chlapci a dvě dívky ve věkovém rozmezí 20-25 let. Podmínkou při výběru tazatelů bylo, že museli rozvod rodičů zažít buď v období mladšího školního věku (do 11 let) nebo v období dospívání (od 11 do 20 let), z toho důvodu, aby měli v rámci možností zachovalé a nezkrátené vzpomínky na tuto situaci a aby si dokázali vzpomenout na různé detaily. Dalším důvodem pro zvolení

⁸⁰ Srov. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada)

⁸¹ Srov. MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství)

této věkové kategorie bylo, aby měli tazatelé svůj vlastní život a abychom dokázali zjistit, zdali jejich stávající život ovlivnil rozvod rodičů.

Výzkumu se zúčastnily osoby výzkumníkovy blízké, díky tomu rozhovory probíhaly v přátelské atmosféře a mezi tazatelem a výzkumníkem panoval blízký vztah, založený na vzájemné důvěře. Díky tomu se tazatelé dokázali rozpovídat i o náročnějších tématech.

5.4 Výsledky výzkumu

5.5 Případová studie č. 1

Osobní údaje

Jméno: Lucie

Datum narození: 9. 8. 1999

Sourozenci: bratr 17 let

Zaměstnání: prodavačka v potravinách

Období rozvodu:

Rodiče Lucie se rozváděli, když jí bylo 16 let. V tu dobu žila s oběma rodiči a svým mladším bratrem v rodinném domě na vesnici. Jako důvod rozvodu rodičů Lucie uvádí, že si již rodiče dlouhodobě nerozuměli, každý měl jiné priority a často se hádali. Jako další důvod Lucie uvádí, že se rodiče vzali velmi mladí z toho důvodu, že matka byla těhotná.

Kvůli napjaté situaci doma si Lucie při výběru střední školy zvolila školu, která je daleko od jejího bydliště, z toho důvodu, aby mohla bydlet na internátě a utekla od věčných konfliktů jejích rodičů. Většinu rozvodu strávila na internátě.

Během rozvodu špatně snášela hádky rodičů, snažila se rodiče usmířit a hledala řešení, jak jejich vztah napravit. V tomto období se zhoršil její prospěch ve škole, byla více uzavřená do sebe a také se svěřila, že často pila alkohol, aby zapoměla na celou situaci.

Situace byla o to horší, že se jí rodiče s danou situací svěřovali a skrz ni se vzájemně očerňovali. Tuto situaci velmi špatně zvládala, protože oba rodiče měla velice ráda. Postupem času Lucii docházelo, že rozvod bude nejlepším řešením jak pro ni, pro bratra ale i pro rodiče a sama jim rozvod navrhla.

Když jí rodiče oznámili, že se rozvádí, cítila obrovskou bolest, byla zmatená a měla strach z toho, co všechno se bude muset změnit, zároveň cítila velkou úlevu, že už nebude muset snášet věčné neshody rodičů.

Během rozvodu bylo jejímu bratrovi 6 let a z celé situace byl velice zmatený, tudíž pro něj byla Lucie v danou chvíli oporou. Jí dělaly oporou kamarádky, kterým se mohla se vším svěřit.

Porozvodová péče:

Během rozvodu Lucii navštívily dvě sociální pracovnice OSPOD. Ptali se Lucie, u koho chce zůstat v péči, jak se rodiče chovají k sobě navzájem a ve vztahu k ní, jak se nyní cítí a jaké má koníčky. Lucie vzpomíná, že tato návštěva byla velice příjemná. Lucie si mohla zvolit, u jakého rodiče chce žít. Bylo to pro ni těžké si vybrat mezi jedním rodičem, protože oba měla moc ráda, ale zvolila si, že chce žít u matky, jelikož to byl její domov a měla zde rodinu a přátele. S otcem se vídala několikrát týdně. S matkou měla po rozvodu vypjatý vztah, hádali se a matka často Luciiino chování přirovnávala k otcovu. Proto Lucie častěji navštěvovala svého otce, což zapříčinilo další vyhocené situace s matkou.

Současnost

Po střední škole se Lucie odstěhovala od matky a přestěhovala se do velkého města. S rodiči vychází velmi dobře. Několikrát měsíčně jezdí domů za matkou a za bratrem a s otcem je neustále v kontaktu a vídají se kdykoliv je to možné. Oba rodiče mají nové partnery a Lucie s nimi vychází moc dobře a je ráda že jsou oba rodiče šťastní.

Vzhledem k tomu že byla Lucie svědkem dlouhodobých hádek rodičů, odmítá partnerské vztahy, protože má strach, že její vztah dopadne stejně jako jejích rodičů. Doposud jí žádný vztah dlouhodobě nevydržel. Dle jejích slov žádný vztah nepotřebuje a je to jen zbytečná starost.

Od 19 let pravidelně navštěvuje psychoterapeuta. Jako jeden z důvodů, proč vyhledala odbornou pomoc, uvádí právě rozvod rodičů a psychické následky, které si z tohoto období nese.

Shrnutí a závěr

První případová studie pojednává o Lucii, jejíž rodiče se rozvedli, když jí bylo 16 let. Rozvod rodičů zažívala již v období dospívání, tudíž si stále pamatuje mnoho detailů z té doby. Rozvod byl zapříčiněn dlouhodobými neshody mezi rodiči, díky kterým panovala v rodině negativní atmosféra. Rodiče se často Lucii svěřovali se svojí situací a navzájem se přes ni očerňovali. Celá situace zapříčinila to, že se Lucie rozhodla bydlet na internátě a domů jezdit pouze o víkendech. Během rozvodu byly v rodině přítomny sociální pracovníce, které mapovaly situaci v rodině. Zjišťovaly, jaké panují v rodině poměry, zdali je Lucie o celé situaci informována a jak se Lucie s celou situací vyrovnává.

Z tohoto případu je patrné, že rozvod měl na Lucii velký vliv. Díky neustálým hádkám svých rodičů se uchýlovala k pití alkoholu. Traumata z té doby si odnesla až do dospívání, proto vyhledala odbornou pomoc. Také její negativní postoj vůči partnerským vztahům může být zapříčiněn právě rozvodem rodičů.

5.6 Případová studie č. 2

Osobní údaje

Jméno: Šárka

Datum narození: 8. 7. 2000

Sourozenci: žádní

Zaměstnání: studentka vysoké školy

Období rozvodu:

Rodiče se rozvedli, když bylo Šárce 14 let. V tu dobu žila společně s rodiči v rodinném domě na kraji města. Šárka uvádí, že důvodem rozvodu rodičů bylo, že si

přestali rozumět a velmi často se hádali. Rodiče se hádali potají, aby to Šárka nevěděla, ale jelikož panovala v domácnosti napjatá atmosféra a rodiče spolu nemluvili, věděla, že je něco špatně.

Když její rodiče začali mluvit o rozvodu, snažila se Šárka oba rodiče usmířit, ale rozvodu už nešlo zabránit. Nikomu se se situací doma nesvěřovala, protože neměla tolik blízkých přátel, kterým by mohla důvěřovat. O situaci mluvila primárně s rodiči, hlavně s otcem, protože spolu měli intenzivnější vztah než s matkou.

Porozvodová péče:

V domácnosti proběhlo sociální šetření, sociální pracovníci zajímalo zejména Šárky zázemí, jak má vybavený pokoj a jestli má prostor k učení. Poté se Šárky v soukromém rozhovoru ptala na rozvod rodičů, jestli zná důvod, proč se rodiče rozvádějí, jaký na to má názor a u koho si přeje zůstat v péči. Rodiče se dohodli, že Šárka zůstane u matky, protože zde měla svoje zázemí a rodiče nechtěli, aby si musela zvykat na nové prostředí. S otcem se vídala pravidelně. V tu dobu s matkou příliš nevycházela, Šárka jí neustále vyčítala, že vyhodila jejího otce z domu a že za rozvod může ona. Matce zase vadil blízký vztah Šárky a otce. Díky tomu si nějaký čas s matkou nerozuměla a často se hádali.

Současnost:

Nyní Šárka situaci rodičů chápe a ví, že udělali správnou věc. Šárka stále bydlí ve společné domácnosti s matkou, která si před několika lety našla přítele. Z počátku svůj vztah držela v tajnosti, ale nyní s nimi matčin partner bydlí ve společné domácnosti. Šárka tuto situaci nese těžce, nevychází s novým partnerem své matky a z toho pramení i hádky s matkou. Šárka nesnese pomyšlení na to, že by jí nový partner měl nahrazovat jejího otce. Častěji nyní přespává u svého otce a u svého partnera.

Šárka má dlouhodobý vztah. Uvádí, že si s partnerem rozumí velice dobře, protože i on si prošel rozvodem rodičů, tudíž to je téma, které je sbližuje. Oba na vztahu pracují a snaží se ho za každou cenu udržet.

Shrnutí a závěr

Druhá případová studie se týká Šárky. Šárka si prošla rozvodem rodičů, když jí bylo 14 let. Rozvod probíhal v poklidu bez vyhrocených situací, tudíž to nezanechalo na Šárce žádné negativní následky. V domácnosti proběhlo sociální šetření, za účelem zjištění, jestli jsou zde pro Šárku vhodné podmínky. Dále proběhl soukromý rozhovor Šárky se sociální pracovnící, která zjišťovala, jestli je Šárka o celé situaci dobře informovaná, jestli zná důvod, proč se rodiče rozvádějí a u koho si přeje zůstat v péči. Bylo rozhodnuto, že zůstane v péči matky.

Nejtěžší pro ni byla situace, kdy otec odcházel z domu, protože na něho byla velmi fixovaná a s matkou tak dobrý vztah jako s ním neměla. I když otec bydlel jinde, i tak pro ni v tu dobu byl největší oporou. Nyní se Šárka nedokáže vyrovnat s novým partnerem své matky. Nesnese pocit, že by měl někdo nahradit jejího otce.

Dalo by se říci, že její partnerské vztahy nebyly nějak negativně ovlivněny. Šárka má dlouhodobý vztah a s partnerem plánují společnou budoucnost. Jelikož rozvod proběhl v klidu, nenese si žádné specifické problémy v dospělosti, naopak uvádí, že jí rozvod sblíží se svým přítelem.

5.7 Případová studie č. 3

Osobní údaje

Jméno: Kryštof

Datum narození: 3. 2. 2000

Sourozenci: bratr 25 let

Zaměstnání: zedník

Období rozvodu:

Kryštofovi bylo 13 let, když se jeho rodiče rozváděli. Jako důvod rozvodu uvádí, že to rodičům nefungovalo, každý měl jiné představy o životě a často se hádali. Otec také často pil alkohol a byl poté hrubý na matku. Kryštof uvádí, že ještě než se narodil, matka od otce několikrát odešla, ale jelikož ho velmi milovala tak se k němu vždy vrátila s očekáváním, že se otec napravil. Když bylo Kryštofovi 13 let, rozhodla se definitivně

od otce odejít. Než se rodiče rozvedli, Kryštof žil u matky a s otcem se scházel několikrát týdně. Otec se poté odstěhoval na druhý konec republiky, nebyla šance vztah zachránit, a tak matka podala žádost o rozvod.

Porozvodová péče:

Otec nejprve chtěl Kryštofa do střídavé péče. Kryštof vzpomíná na to, že u nich doma byla sociální pracovnice. Ptala se ho na danou situaci, jestli ví že se rodiče rozvádějí, a z jakých důvodů. Také se ho ptala na to, jak by si přál, aby se vyřešila porozvodová situace. Vzhledem k tomu že bylo Kryštofovi 13 let nebylo možné, aby za otcem jezdil takovou dálku. Rodiče se dohodli, že tedy bude žít s matkou a otec ho bude navštěvovat. Po rozvodu otec za Kryštofem párkrát do měsíce přijel a trávili spolu čas. Postupem času ale navštěvoval syna méně a méně. Celou situaci Kryštof nesl špatně, stýskalo se mu po otci, po společných zážitcích, byl velmi smutný a uzavřený. Vinil sám sebe za to, že ho otec přestal navštěvovat. Kryštofovou oporou byl v tu dobu jeho starší bratr. Navzájem si pomáhali a řešili situaci spolu.

Kvůli tomuto trápení se u Kryštofa vyskytly psychosomatické potíže, a to zejména bolest hlavy a břicha.

Kryštof si postupně zvykal na nepřítomnost otce ve svém životě, ale kdykoliv se otec znovu objevil, nastalo opět trápení. Postupem času Kryštof odmítal setkání se svým otcem, protože mu to působilo bolest a smutek.

Současnost:

Kryštof nyní bydlí u své matky, se kterou má výborný vztah. S otcem se nevidá a ani nechce vidat, pouze si telefonují, když má narozeniny. Matka si od rozvodu odmítá najít partnera, i když by si Kryštof přál, aby si někoho našla. Se svým bratrem si jsou stále velkou oporou. Nyní má Kryštof dlouhodobý vztah a jak sám uvedl, díky svému otci ví, jak se nechovat k ženám. Snaží se být opakem svého otce a nedělat stejné chyby jako on. Na svoji partnerku je velice milý a snaží se jí být oporou. Také se vyhýbá alkoholu, protože má stále před očima svého opilého otce.

Shrnutí a závěr

Třetí případová studie byla o Kryštofovi, kterému se rodiče rozvedli, když mu bylo 13 let. Ještě před tím, než se Kryštof narodil, matka několikrát od otce odešla, ale vždy se vrátila. Nevylučuji ani fakt, že se vztah snažili zachránit druhým dítětem. Když bylo Kryštofovi 13 let matka od otce odešla definitivně. Během rozvodu navštívil domácnost sociální pracovník, a zjišťoval, do jaké míry je Kryštof informovaný o dané situaci, a u koho by chtěl být v péči. Nebylo možné, aby byl Kryštof ve střídavé péči, protože otec bydlel příliš daleko. Byl tedy svěřen do péče matky a s otcem se často vídal. Otec ale přestal mít zájem o svého syna až přestal ho navštěvovat úplně. To bylo pro Kryštofa obrovskou ránou, za kterou se vinil. Díky svému špatnému psychickému stavu se u něho objevovaly různé psychosomatické potíže. Také uvádí, že když se ho otec rozhodl po nějaké době navštívit, byl z toho zmatený a frustrovaný.

Nyní má dlouhodobý vztah, na kterém mu opravdu záleží a snaží se nejednat jako jeho otec.

Těžce se mu o této situaci mluvilo, stále se viní za odchod otce a chybí mu v životě otcovská role. Díky jeho bratrovi jsou ale následky rozvodu značně eliminovány, protože je pro Kryštofa velkým vzorem.

5.8 Případová studie č.4

Osobní údaje

Jméno: Lukáš

Datum narození: 25.5. 2001

Sourozenci: sestra 18 let

Zaměstnání: Student vysoké školy

Období rozvodu:

Lukášovi bylo 14 let, když mu rodiče oznámili, že se rozvádějí. Rodiče se rozvedli, protože byl otec matce nevěrný. Rodiče se snažili dát vztah opět dohromady, kvůli dětem, ale matka byla velice žárlivá a velmi často se hádali. Své hádky neskrývali ani před dětmi.

Jeho sestře bylo v tu dobu 7 let a z celé té situací byla velmi zmatená, často se v noci budila a plakala. Lukáš jí byl velkou oporou, jelikož věděl, co se děje, snažil se jí situaci vysvětlit a uklidňoval ji. Jelikož na tom byla matka během rozvodu po psychické stránce špatně, nedokázala řádně pečovat o svoji dceru, tudíž se o ni začal starat Lukáš. Pomáhal jí s domácími úkoly, s přípravou do školy, ráno jí doprovázel do školy a odpoledne ji zase vyzvedával.

Když mu rodiče oznámili, že se rozvádí, pocítil smutek a ztrátu, ale zároveň také velkou úlevu. Z hádek věděl, co zapříčinilo rozvod, a proto se odmítal bavit s otcem a vinil ho za rozpad rodiny.

Po psychické stránce na tom byl velmi špatně. Jeho prospěch ve škole se zhoršil, nedokázal se během vyučování soustředit, neustále přemýšlel nad rozvodem svých rodičů a byl agresivní ke spolužákům a učitelům.

Porozvodová péče

Děti po rozvodu byly v péči matky, protože byl otec velmi pracovně vytížený a nezvládl by péči o ně. S otcem se vídaly kdykoliv to bylo možné, Lukáš ale odmítal jakýkoliv kontakt s otcem, tudíž se s ním tak často nevídal. Dle jeho slov domácnost sociální pracovník nenavštívil.

Současnost:

Nyní bydlí Lukáš sám v bytě ve velkém městě, zde má také vysokou školu. S matkou má dobrý vztah a vídají se pravidelně. S otcem stále pracují na svém vztahu, i když Lukáš stále postrádá důvěru k němu. Se svou sestrou vychází velmi dobře, ale dle jejích slov péči o ní někdy přehání. Lukáš nevyhledává dlouhodobé vztahy. Argumentuje to tím, že se nechce vázat, je to pro něj moc velká zodpovědnost a chce si užívat života.

Shrnutí a závěr

Lukášovy rodiče se rozvedli, když mu bylo 14 let. Důvodem rozvodu byla nevěra z otcovy strany. Rozvodu předcházely hádky a spory, kterých byly děti svědci, i jeho malá sestra. Lukáš zaujal roli jejího opatrovníka a staral se o ni, z toho může pramenit jeho pozdější přehnaná péče o ni. Během rozvodu na tom byl po psychické stránce velmi špatně a zhoršil se i jeho prospěch ve škole.

Po rozvodu odmítal být v kontaktu s otcem, ale nyní se snaží své vztahy urovnat. Vzhledem k tomu, že se musel začít starat o svoji mladší sestru, musel být zodpovědný a dospět příliš brzy. To může být také důvodem, proč má nyní potřebu užívat si života. Odmítání vážných vztahů může pramenit z rozvodu rodičů.

5.9 Shrnutí výsledků

Kvalitativního výzkumu se zúčastnili celkem čtyři respondenti, kteří si prošli rozvodem svých rodičů a byli ochotni mi poskytnout autentický rozhovor. Zúčastnili se ho dvě ženy a dva muži ve věkovém rozmezí 20-25 let. Rozhovory trvaly zhruba 45 minut, ale záleželo na daném respondentovi, na kolik byl ochotný se o dané problematice rozmluvit. Ještě před zahájením rozhovoru byli všichni respondenti upozorněni, že se rozhovor nahrává a že slouží pouze za účelem napsání této bakalářské práce. Také jsem se se všemi respondenty dohodla, že v práci nebude zveřejněno jejich pravé jméno a datum narození, aby byla zachována jejich anonymita.

Každý rozhovor se dotýkal třech bodů, které jsou také vymezeny v jednotlivých případových studiích a to jsou: období během rozvodu, porozvodová péče a současnost. Každá případová studie také obsahuje jméno respondenta, jeho datum narození, zdali má sourozence a jaké má zaměstnání.

První částí případových studií je Období rozvodu. Toto období nesli všichni respondenti po emoční stránce těžce. Dalo by se říci, že nejhorší situací si procházel respondent č.1 a č. 4. V obou případech se rodiče doma často hádali a zatahovali do toho i děti. V obou případech měli respondenti mladší sourozence, kterým se situací snažili vysvětlit a být jim oporou. Respondent č. 3 má staršího bratra, který se naopak staral o něho.

Respondent č. 2 měl nejmírnější průběh rozvodu v porovnání s ostatními, jelikož se rodiče hádali potají a nevtahovali ho do svých sporů. U respondenta č. 3 a č. 4 vidíme závažnější příčiny rozvodu než u ostatních, a to je alkoholismus a nevěra. Dva ze čtyř případů (č. 1 a č. 2) se snažili rozvodu zabránit, respondent č. 3 se nepokoušel vtahty rodičů urovnat a respondent č. 4 a později i č. 1 chtěli, aby se rodiče rozvedli. Respondent č. 1, č. 2 a č. 3 cítili úlevu, když se jejich rodiče rozvedli.

Druhá část se týkala porozvodové péče. Ve všech případech zůstaly děti v péči své matky a otce po dohodě navštěvovaly. Respondent č. 1 a č. 2 si mohl sám rozhodnout, u

koho chce být v péči, u ostatních respondentů za děti rozhodovali rodiče. Sociální pracovník se vyskytoval v případě č. 1, č.2 a č. 3.

Můžeme zde také vidět, že u respondentů č. 2, č. 3 a č. 4 hraje velkou roli také otec. Respondent č. 2 a č. 3 těžce nesl, že otec odešel od rodiny, protože s ním měli mimořádný vztah, naopak respondent č. 4 a později i č. 3 byli rádi za odchod svého otce, protože ho vinili za rozpad rodiny. Po rozvodu respondenti č. 1 a č. 2 měli neshody s matkou.

Třetí část se týkala současnosti. Respondenti č. 1 a č. 4 bydlí sami a s rodiči se vídají pravidelně, ostatní respondenti (č. 2 a č. 3) stále bydlí ve společné domácnosti se svou matkou. Respondenti č. 1 a č. 4 nemají žádné partnerské vztahy a ani je nevyhledávají, ostatní respondenti č. 2 a č. 3 mají dlouhodobý vztah. Všichni respondenti, kromě č. 3 se vídají i s druhým rodičem. Ve třech případech (č. 1, č. 2 a č. 4) si rodiče našli nové partnery, Respondent č. 1 s novými partnery svých rodičů vychází dobře, naopak respondent č. 2 s novým partnerem své matky ne vychází příliš dobře. Co se týče vlivu rozvodu na život dospělého jedince, výsledky jsou následující. Respondent č. 1 nyní navštěvuje psychoterapeuta, aby mu pomohl vyrovnat se s následky rozvodu. Respondent č. 2 si žádné negativní důsledky z rozvodu nenesl, a naopak mu to napomáhá k udržení vztahu s partnerem. Respondent č. 3 se stále viní z toho, že ho otec přestal navštěvovat, špatně se mu o celé situaci mluví a je velmi fixovaný na svého staršího bratra, zároveň má velmi dobrý vztah se svou partnerkou, protože od otce ví, jak se k ženám nemá chovat. Respondent č. 4 nedůvěřuje svému otci, přehnaně pečuje o svou již dospělou sestru a odmítá vážný vztah.

5.10 Diskuze

Původním záměrem kvalitativního výzkumu bylo zjistit přímé dopady rozvodu na dětech a polostrukturované rozhovory provést s dětmi, ale vzhledem k povaze a citlivosti tohoto tématu byli nakonec zvoleni dospělí tazatelé. Vzhledem k časové náročnosti zpracování polostrukturovaných rozhovorů bych příště zvolila strukturovaný rozhovor zaměřený a konkrétní otázky, z toho důvodu, aby nedošlo k vynechání některého z důležitých témat.

Výsledky kvalitativního výzkumu byly porovnány s odbornými publikacemi, které se touto problematikou zabývají.

Matějček a Dytrych⁸² uvádějí, že v našich zemích je rozvodovost stále vysoká a rozvod se stává běžným jevem, to také podporují výsledky z výzkumu, kde se každé manželství rozvedlo, aniž by hledali alternativní pomoc odborníků. Matějček také uvádí, že rodiče rozvod berou jako jedinou možnost řešení jejich situace, to samé potvrzuje i Smith⁸³ a uvádí, že uchování stability vztahu již není prioritou a lidé neočekávají, že věci budou mít dlouhé trvání.

Matoušek⁸⁴ ve své knize naznačuje, že žádost o rozvod podává nejčastěji žena, je tomu tak u respondenta č. 3, v ostatních případech se rodiče společně dohodli, že se rozvedou. Rodiče se často rozhodují, aniž by věc prokonzultovali s dětmi a dítě díky tomu přichází o možnost se k danému problému vyjádřit.

Z rozhovorů s respondenty je patrné, že problémy začaly již v období, než rodiče začali nad rozvodem přemýšlet, Matějček a Dytrych⁸⁵ se shodují na tom, že nejhorší situací pro dítě přetahování rodičů na svou stranu a svěřování se dítěti s problémy. Matoušek popisuje⁸⁶, že děti mohou mít v rozvodu nežádoucí role, což se nám potvrzuje v případě č. 1, kde bylo dítě v roli důvěrníka obou rodičů

Tazatelé uvedli, že se jejich rodiče rozvedli kvůli neshodám a hádkám, u respondenta č. 4 byl hlavním důvodem nevěra a u respondenta č. 3 byl jeden z důvodů rozvodu i alkoholismus. Matějček a Dytrych⁸⁷ potvrzují, že nejčastějšími důvody k rozvodu, jsou právě ony povahové rozdíly, z kterých pramení hádky a spory. Také je podle nich nejčastější příčinou nevěra i alkoholismus, což se nám s výsledky výzkumu shoduje.

Rozvod rodičů nemusí mít vždy špatné účinky. Z výzkumu vychází, že rozvod rodičů si přál respondent č. 1 a č. 2, v ostatních případech rozvod přinesl všem velkou úlevu. Smith⁸⁸ výsledek tohoto výzkumu utvrzuje a přidává, že pokud se dítě samo

⁸² srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, s. 30

⁸³ srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004

⁸⁴ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 133

⁸⁵ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999, s. 37-38

⁸⁶ srov. Oldřich Matoušek a kol. Metodický portál RVP, www.rvp.cz [online]. [cit. 6.4.2016]. Dostupné na WWW.< <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/20797/DETI-A-RODICE-V-ROZVODU-DETI-V-ROZVODOVE-SITUACI.html>>

⁸⁷ srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999, s. 30

⁸⁸ srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004

zapojilo do rozvodu, jako tomu bylo v případě č. 1, si po rozvodu uvědomí, že právě rozvod bylo jediné řešení.

Špaňhelová⁸⁹ uvádí, že reakce dětí na rozvod rodičů mohou být různé, ale jak vyplývá z výzkumu, všichni respondenti se shodli na tom, že během rozvodu zažívali smutek, strach, nejistotu, v případě č. 1 můžeme vidět únikové reakce v podobě užívání alkoholu, u respondenta č. 3 se zase jeho psychický stav odráží na výsledcích ve škole. Z výzkumu je jednoznačné, že dopady rozvodu na děti závisí na průběhu rozvodu a angažovanosti dítěte během něj. Respondent č. 1 má v porovnání s respondentem č. 2 daleko větší následky z rozvodu.

Smith⁹⁰ uvádí, že rozvod prožívají hůře dívky než chlapci, toto tvrzení se nám ve výzkumu jednoznačně nepotvrzuje, můžeme říci, že rozvod prožívají dívky a chlapci podobně.

Pokud bychom měli zhodnotit, jestli rozvod prožívají líp jedináčci, nebo sourozenci odpověď je nejasná. Respondenti č. 1 a č. 2 mají mladší sourozence, o které se v dobu rozvodu starali, ale je zřejmé, že respondentům chyběl starší sourozenec, který by mohl být jejich oporou, na druhou stranu ulehčili svým mladším sourozencům celou situaci. V případě č. 2 nemá tazatel žádné sourozence, z příběhu je patrné že mu sourozenec chyběl a nemohl se nikomu se situací svěřit, respondent č. 3 má staršího sourozence, který mu byl velkou oporou během rozvodu. Špaňhelová⁹¹ výsledky výzkumu potvrzuje a uvádí, že rozvod snášejí lépe sourozenci a že prožívání rozvodu u jedináčka má horší průběh, neví si rady se situací a je osamělý.

Co se týče porozvodové péče, Špaňhelová⁹² uvádí, že velký počet dětí je svěřen po rozvodu matce a je tomu tak i v tomto výzkumu. Všichni respondenti po rozvodu zůstali u matky a s otcem se navštěvovali.

Závěr

Tato bakalářská práce je zaměřena na dopady rozvodu rodičů na dítě a na úlohu sociálního pracovníka v této problematice. V první řadě jsou zde definovány jednotlivé

⁸⁹ srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*, Praha: Grada Publishing, 2010, s.46

⁹⁰ srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, S. 46

⁹¹ srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.80-81

⁹² srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Děti a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, s.132

pojmy, jako je manželství, rodina, jaké jsou funkce rodiny ale také rozvod, příčiny rozvodu, jak na něj reaguje dítě v různých vývojových etapách, jak rozvod prožívá jedináček a sourozenec a jaký má ve výsledku rozvod vliv na dítě. Důležitou částí této práce je také role pracovníka sociálně-právní ochrany dětí, kde je dopodrobna popsána činnost sociálního pracovníka během rozvodu rodičů.

Cílem této práce bylo zjistit, jaké jsou dopady rozvodu na děti a zdali je rozvod rodičů ovlivňuje i v dospělém věku. Byl zde využit kvalitativní výzkum s metodou polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovoru se zúčastnili tazatelé, ve stanoveném věkovém rozmezí, kteří si v dětství prožili rozvod rodičů. Získané rozhovory byly zpracovány do případových studií. Rozhovory směřovaly ke třem hlavním tématům: období rozvodu, porozvodová péče a současnost.

Výsledkem je, že rozvod má opravdu obrovský dopad na děti. Děti během rozvodu zažívají mnoho potíží, zejména co se týče psychiky. Během rozvodu jsou děti vystavovány nepříjemným situacím, do kterých je rodiče úmyslně i neúmyslně vtahují. Dítě má rádo oba rodiče a je pro něj těžké vidět, jak si navzájem ubližují. Na dítěti můžou být patrné drobné změny, nekomunikuje, je uzavřené a odráží se to také na školním prospěchu.

Je zřejmé, že rozvod ovlivňuje budoucí vztahy jedinců. Dalo by se říci, že je to ovlivněno tím, jak rozvod rodičů probíhal. Pokud měl mírnější průběh, příliš dopadů to na ně nemá. Nebojí se vztahů a navázání kontaktů a většinou jsou jejich vztahy trvalé. Na druhou stranu, pokud měl rozvod horší průběh, dopadá to na děti mnohem více. Ti v dospělosti odmítají vážné vztahy, mají nízkou sebedůvěru a hůře se jim navazují nové vztahy.

Z výzkumu je patrné, že sociální pracovník hraje velkou úlohu během rozvodu. Zjišťuje, v jakých poměrech dítě žije, jak vychází s rodiči a také je kladen důraz na jeho požadavky při rozhodování o porozvodové péči. Během rozvodu často rodiče zapomínají na své děti, neinformují je o dané situaci a často zapomínají, že celou situaci nesou opravdu těžko a může to na ně mít dlouhodobé dopady. Sociální pracovník jedná v nejlepším zájmu nezletilého dítěte a často je jediný, kdo se během rozvodu rodičů zajímá o jeho potřeby. Díky sociálnímu pracovníkovi se dítě dokáže s rozvodem lépe vypořádat, dokáže se vyrovnat s porozvodovou péčí a dopady rozvodu na dítě jsou značně eliminovány.

Důležité je, aby rodiče v období rozvodu nezapomínali na své děti a byli k nim ohleduplní. Rodiče si často neuvědomují, že jejich jednání si dítě v sobě ponese do konce života. Rodiče také musí dávat svým dětem potřebnou pozornost a být jim oporou, protože i když se mezi rodiči láska už nevyskytuje, dítě ji stále potřebuje cítit z obou rodičů.

Rodiče by také měli zvážit, zdali je rozvod opravdu to jediné řešení a pokud ne, měli by se pokusit svůj vztah napravit. V mnoha případech rodiče sporech vidí jediné řešení v rozvodu a nejsou schopni na vztahu dále pracovat. Rodiče by se měli pokoušet zachránit vztah hlavně kvůli dítěti, a ne kvůli sobě, což si často neuvědomují. To samé platí, když se rozhoduje o porozvodové péči. Rodiče by se měli zaměřit na to, co bude pro dítě nejlepší a nerozhodovat se podle toho, aby druhému ublížili. I přes všechny těžkosti a útrapy může být rozvod novou etapou radostnějšího života.

Seznam použité literatury

1. BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit cítění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-843-2.

2. HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Jiří Budka, 1993. Slovník. ISBN 80-901549-0-5.
3. HÖHNE, Sylva. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-87007-93-8.
4. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
5. MACH, Jan a Petr ŠMOLKA. *Když vás trápí někdo blízký: [partnerské a rodinné vztahy a jejich krize]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-337-4.
6. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
7. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
8. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevládní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
9. MATĚJČEK, Zdeněk. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
10. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
11. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
12. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
13. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
14. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
15. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
16. MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.

17. MITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.
18. PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999. Zde a nyní (G plus G). ISBN 80-86103-21-8.
19. ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.
20. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a Olga ŠMÍDOVÁ MATOUŠOVÁ. *Sociální konstrukce nerovností pod kvalitativní lupou*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-015-5.
21. ŠMOLKA, Petr a Jan MACH. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9.
22. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*, Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0
23. WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál). ISBN 80-7178-089-8.
24. WARSHAK, Richard Ades. *Rozvodové jedy*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-439-X.

Internetové zdroje

1. HOŠKOVÁ, Marie, Sociologická encyklopedie: manželství [online]. [cit.2018-11-10] Dostupné na WWW<[https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Man%C5%BEelstv%C3%AD_\(MSgS\)>](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Man%C5%BEelstv%C3%AD_(MSgS)>)>.
2. KUBCOVÁ, Šárka, Syndrom zavrženého rodiče – negativní ovlivňování dítěte [online]. [cit. 2021-10-8] Dostupné na WWW<https://www.linkabezpeci.cz/-/syndrom-zavrzeneho-rodice-negativni-ovlivnovani-ditete-1>
3. MaurLegal advokátní kancelář, OSPOD a jeho role kolizního opatrovníka dítěte [online]. Dostupné na WWW.<<https://www.maurlegal.cz/cs/poradna/prakticke-rady-a-zkusenosti/ospod-a-jeho-role-kolizniho-opatrovnika-ditete/a-142/>>
4. PAVLÁT, J. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. Česká a Slovenská psychiatrie. [online] [cit.2011-11-7] Dostupné na WWW.<<http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739> >
5. PETRÁNKOVÁ, Lucie, Jak je to s dětmi v rozvodu [online]. [cit. 17.12.2020]. Dostupné na WWW.< <https://dostupnyadvokat.cz/blog/s-detmi-u-rozvodu>>

6. POPELKOVÁ, Alžběta, Syndrom zavrženého rodiče [online] Brno, 2015
Dostupné na
WWW<¹https://is.muni.cz/th/z94gt/Syndrom_zavrzeneho_rodice_.pdf>
7. Revue pro sociální politiku a výzkum: Příčinou rozvodu může být i špatná komunikace. Odborníci se během týdne pro rodinu zaměří na prevenci a řešení konfliktů [online]. [cit. 3.5.2021]. Dostupné na WWW. <
<https://socialnipolitika.eu/2021/05/pricinou-rozvodu-muze-byt-i-spatna-komunikace-odbornici-se-behem-tydne-pro-rodinu-zameri-na-prevenci-a-reseni-konfliktu/>>
8. TOMEŠOVÁ, Jana, Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití I. Díl, rodičovství [online].[cit.2015-7-31] Dostupné na
WWW.<<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>>
9. ZAKOUŘILOVÁ, Eva. Práce s rodinami v rozvodové situaci [online]. [cit.2017-10-13] Dostupné na WWW.<<https://socialniprace.cz/online-clanky/prace-s-rodinami-v-rozvodove-situaci/>>

Další zdroje

- Zákon č. 89/2012 Sb., § 655, § 754 až § 758
- Zákon č. 2/1993 Sb. Článek 32
- Zákon č. 202/2012 Sb., § 2

SOSNOVÁ, V. *Dopady rozvodu na děti a úloha sociálního pracovníka v této problematice.* České Budějovice 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Helena Machulová, Ph.D.

Klíčová slova: rodina, manželství, dítě, rozvod, emoce, sourozenci, smutek

Abstrakt

Práce se zabývá rozvodem rodičů a jeho vlivem na děti a úlohou sociálního pracovníka v této problematice. Teoretická část definuje základní pojmy, jako je manželství, rodina, funkce rodiny. Dále popisuje rozvod, příčiny rozvodu, jak dítě reaguje na rozvod v různých vývojových etapách a jaké má rozvod dopady na děti. Součástí je také porozvodová péče o děti a role orgánu sociálně - právní ochrany dětí, jež je zde dopodrobna popsána. Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum s použitím metody polostrukturovaného rozhovoru. Cílem výzkumu je zjistit, jaký dopad má rozvod na děti a zdali je rozvod rodičů ovlivňuje i v dospělém věku. Výzkumu se zúčastnili celkově čtyři tazatelé, kteří si v dětství prošli rozvodem rodičů.

ABSTRACT

The effects of divorce on children and the role of the social worker in this issue.

Keywords: family, marriage, child, divorce, emotions, siblings, sadness

The work deals with the divorce of parents and its effect on children and the role of the social worker in this issue. The theoretical part defines basic terms such as marriage, family, family functions. It also describes divorce, the causes of divorce, how a child reacts to divorce at different developmental stages and what effects divorce has on children. It also includes post-divorce child care and the role of the social-legal child protection body, which is described in detail here. The practical part contains qualitative research using the semi-structured interview method. The aim of the research is to find out what impact divorce has on children and whether their parents' divorce also affects them in adulthood. A total of four interviewees participated in the research, who had gone through the divorce of their parents in their childhood. Research results show that divorce has a significant negative impact on a child's development, behavior and psyche.